

ARISA: Αξιολόγηση του κινδύνου απομόνωσης των υπόπτων και κατηγορουμένων

ΕΘΝΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΥΠΟΠΤΩΝ ΚΑΙ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΩΝ

ΕΛΛΑΔΑ

This document was funded by the European Union's Justice Programme (2014-2020)

The content of this document represents the views of the authors only and is their sole responsibility. The European Commission does not accept any responsibility for use that may be made of the information it contains.

Πίνακας περιεχομένων

Πίνακας περιεχομένων	1
1. Νομική ιδιότητα των υπόπτων και κατηγορουμένων.....	2
1.1. Εισαγωγή στην Ελληνική ποινική διαδικασία	2
1.2. Έναρξη ποινικής δίωξης και η ιδιότητα του υπόπτου/ κατηγορούμενου	6
2. Στερητικά και μη στερητικά της ελευθερίας μέτρα κατά τη διάρκεια της δίκης.....	8
2.1. Εναλλακτικές διαδικασίες	8
2.2. Περιοριστικά μέτρα που μπορεί να επιβληθούν στον κατηγορούμενο.....	9
2.3. Προσωρινή κράτηση	10
2.4. Καλές πρακτικές	15
3. Κοινοποίηση πληροφοριών.....	16
3.1. Αρχές που διέπουν το στάδιο της προδικασίας.....	16
3.2. Αρχές που διέπουν το στάδιο της εκδίκασης.....	19
3.3. Προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα	19
4. Νομικός αντίκτυπος της ποινικής δίωξης στους υπόπτους και κατηγορουμένους.	21
4.1. Αρχές του τεκμηρίου της αθωότητας και απαγόρευσης του υπέρμετρου	21
4.2. Καθεστώς απασχόλησης των υπόπτων ή των κατηγορουμένων.....	22
4.3. Εκπαίδευση και οικογενειακή κατάσταση	23
5. Νομικές και πρακτικές επιπτώσεις της δίωξης σε υπόπτους και κατηγορούμενους...	24
5.1. Αντίκτυπος της δίωξης στη πράξη.....	24
5.2. Τα αποτελέσματα της προσωρινής κράτησης	26
5.3. Αποζημίωση εκείνων που κρατήθηκαν και μετέπειτα αθωώθηκαν.....	27
6. Αξιολόγηση του αντίκτυπου των διαδικασιών από τις αρμόδιες αρχές.....	29

1. Νομική ιδιότητα των υπόπτων και κατηγορουμένων.

1.1. Εισαγωγή στην Ελληνική ποινική διαδικασία

Στην Ελλάδα, ο Ελληνικός Κώδικας Ποινικής Δικονομίας¹ αποτελεί τον κύριο νόμο που διέπει τη διαδικασία η οποία διενεργείται ενώπιον των Ποινικών Δικαστηρίων. Πολυάριθμες διατάξεις του Ελληνικού Συντάγματος² - στις οποίες περιλαμβάνεται το άμεσα εφαρμοστέο δικονομικό δίκαιο - καθώς και διατάξεις της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Πρωτοκόλλων της, και του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα συμπληρώνουν τις διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Οι ανωτέρω διεθνείς κανονισμοί έχουν εξέχουσα θέση στο Ελληνικό δικαστικό σύστημα, δεδομένου ότι σύμφωνα με το άρθρο 28, παράγραφος 1, του Ελληνικού Συντάγματος υπερισχύουν από κάθε άλλη αντίθετη διάταξη εθνικού νόμου, μετά τη θέσπισή τους. Ως μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Ελλάδα έχει επικυρώσει τις συνθήκες της ΕΕ καθώς και τον Χάρτη της ΕΕ για τα Θεμελιώδη Δικαιώματα και τις Ελευθερίες.

Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία της Ελληνικής Αστυνομίας, η πλειοψηφία των εγκλημάτων που διαπράττονται στην Ελλάδα είναι ληστείες και διαρρήξεις (36.959 περιπτώσεις το πρώτο εξάμηνο του 2017 και 37.454 περιπτώσεις το πρώτο εξάμηνο του 2016):³

Είδη Εγκλημάτων	2 0 1 7 (1 ^ο εξάμηνο)			2 0 1 6 (1 ^ο εξάμηνο)		
	Εγκλήματα που έχουν διαπραχθεί	Δράστες		Εγκλήματα που έχουν διαπραχθεί	Δράστες	
		Έλληνες Υπήκοοι	Ξένοι		Έλληνες Υπήκοοι	Ξένοι
Ανθρωποκτονίες	42	110	52	46	83	43
Απάτη	1670	473	64	1919	519	101
Κλοπή Αρχαιοτήτων	42	59	10	36	64	7
Βιασμός	68	50	46	70	40	39
Εκβιασμός	78	65	21	79	53	27
Επαιτεία	1652	881	786	1502	684	846
Κλοπή ζώων	219	28	12	307	47	7

1 Ελλάδα, Προεδρικό Διάταγμα 258/1986 «Κώδικας Ποινικής Δικονομίας», όπως τροποποιήθηκε (ΦΕΚ 121 Α/26-07/08-08-1986).

2 Το κείμενο του Ελληνικού Συντάγματος είναι διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/f3c70a23-7696-49db-9148-f24dce6a27c8/SYNTAGMA1_1.pdf, τελευταία προσπέλαση στις 05-02-2018.

3 Ελληνική Αστυνομία, Στατιστικά Στοιχεία Εγκληματικότητας για το πρώτο εξάμηνο του 2017, διαθέσιμο στα Ελληνικά στη διεύθυνση: www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=74523&Itemid=73&lang=, τελευταία προσπέλαση στις 05-02-2018.

Παραχάραξη	4442	1155	89	3573	708	82
Λαθρεμπόριο	1014	427	628	684	375	448
Παραβίαση του νόμου περί ναρκωτικών	5961	6106	1986	5091	5602	1296
Παραβίαση του νόμου περί κατοχής όπλων	2115	1691	420	2414	1965	347

Παραβίαση του νόμου περί Πνευματικής Ιδιοκτησίας	74	56	23	135	106	29
Πλαστογραφία	901	178	841	1148	274	944
Σεξουαλική εκμετάλλευση	69	82	107	115	64	101
Ληστείες Διαρρήξεις	- 36959	5456	2110	37454	4993	1996

Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία του Υπουργείου Δικαιοσύνης⁴, τα Ελληνικά Πρωτοδικεία (61 Πρωτοδικεία σε σύνολο 63) ανέφεραν συνολικά για το πρώτο εξάμηνο του 2017, 61.990 Καταδικαστικές Δικαστικές Αποφάσεις και 38.387 Απαλλακτικές Δικαστικές Αποφάσεις. Το 2016, καταγράφηκαν 49.222 Καταδικαστικές Δικαστικές Αποφάσεις και 36.388 Απαλλακτικές Δικαστικές Αποφάσεις:

Είδος Ποινικού Δικαστηρίου	Υποθέσεις του 2017 που συζητήθηκαν/όπου εκδόθηκε απόφαση		
	Καταδικαστικές αποφάσεις	Απαλλακτικές αποφάσεις	Άλλο ***
Μονομελές Πλημμελειοδικείο	36.726	25.879	13.418
Μονομελές Πλημμελειοδικείο με διαδικασία Κατεπίγοντος	6.661	1.650	1.895
Τριμελές Πλημμελειοδικείο	16.113	10.248	6.906

4 Στατιστικά στοιχεία των Ελληνικών Δικαστηρίων είναι διαθέσιμα στη διεύθυνση : www.ministryofjustice.gr/site/el/ΟΡΓΑΝΩΣΗΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ/ΣτατιστικάΣτοιχείαΔικαιοσύνης/Στατιστικάστοιχείαανάβαθμικόδοκιοδοσίας.aspx, τελευταία προσπέλαση στις 05-02-2018.

Τριμελής Πλημμελειοδικείο με διαδικασία Κατεπείγοντος	901	196	1.532
Μονομελές Δικαστήριο Ανηλίκων*	1.516	393	667
Τριμελής Δικαστήριο Ανηλίκων	73	21	65
Σύνολο	61.990	38.387	24.483

Είδος Ποινικού Δικαστηρίου	Υποθέσεις του 2016 που συζητήθηκαν/όπου εκδόθηκε απόφαση		
	Καταδικαστικές αποφάσεις	Απαλλακτικές αποφάσεις	Άλλο ***
Μονομελές Δικαστήριο Πλημμελειοδικών	33.065	24.450	7.692
Μονομελές Πλημμελειοδικείο με διαδικασία Κατεπείγοντος	5.238	1.188	1.784
Τριμελής Δικαστήριο Πλημμελειοδικών	8.591	9.844	7.532
Τριμελής Πλημμελειοδικείο με διαδικασία Κατεπείγοντος	516	162	1.115
Μονομελές Δικαστήριο Ανηλίκων	1.779	738	451
Τριμελής Πλημμελειοδικείο Ανηλίκων	33	6	51
Σύνολο	49.222	36.388	18.625

***Όπως, αποφάσεις περάτωσης ποινικής διαδικασίας, για έλλειψη δικαιοδοσίας, κλπ.

Δεν υπάρχουν επίσημα στοιχεία σχετικά με τη μέση διάρκεια των ποινικών διαδικασιών στην Ελλάδα. Σύμφωνα με τους συνηγόρους υπεράσπισης, η διάρκεια είναι ακόμα αρκετά υπερβολική. Για παράδειγμα, ενώπιον του Μονομελούς Πλημμελειοδικείου της Αθήνας, εγκλήματα που διαπράττονταν το 2016 λάμβαναν δικάσιμο τον Ιανουάριο του 2018 και για το τέλος του έτους. Η Ελλάδα έχει καταδικαστεί από το ΕΔΑΔ για την υπερβολική διάρκεια της ποινικής διαδικασίας ενώ έχουν εκδοθεί πιλοτικές αποφάσεις σε δύο περιπτώσεις:⁵ *Μιχελιουδάκης κατά Ελλάδας*⁶ και *Γλυκατζή κατά Ελλάδας*⁷ (αποφάσεις της 3ης Απριλίου 2012 και 30 Οκτωβρίου 2012 αντίστοιχα). Το Δικαστήριο διαπίστωσε τα εξής δομικά προβλήματα:

- περίπτωση ΜΙΧΕΛΙΟΥΔΑΚΗ: ελλείψεις στο σύστημα δικαιοσύνης στη βάση της υπερβολικής διάρκειας της διαδικασίας. Από το 2007 το Δικαστήριο είχε εκδώσει περισσότερες από 40 αποφάσεις στις οποίες διαπιστώνει παραβίαση του άρθρου 6 § 1 λόγω της διάρκειας των διαδικασιών ενώπιον των ποινικών δικαστηρίων. Πάνω από 250 περιπτώσεις από την Ελλάδα που αφορούν τη διάρκεια της δικαστικής διαδικασίας, εκ των οποίων οι 50 αφορούν στα ποινικά δικαστήρια, εκκρεμούσαν ενώπιον του Δικαστηρίου.
- υπόθεση Γλυκατζή: ελλείψεις στο ελληνικό νομικό σύστημα στη βάση της υπερβολικής διάρκειας της διαδικασίας στα αστικά δικαστήρια. Από το 1999 έως το 2009, το Δικαστήριο εξέδωσε περίπου 30 αποφάσεις κατά της Ελλάδας διαπιστώνοντας υπερβολική διάρκεια της δικαστικής διαδικασίας, συμπεριλαμβανομένου του αστικού χαρακτήρα, συχνά προσθέτοντας ότι δεν υπήρξε καμία αποτελεσματική διορθωτική ενέργεια σε σχέση με αυτό. Πάνω από 250 προσφυγές κατά της Ελλάδας που αφορούν, τουλάχιστον εν μέρει, τη διάρκεια της δικαστικής διαδικασίας, συμπεριλαμβανομένων 70 που αφορούσε ειδικά τις αστικές υποθέσεις, εκκρεμούσαν ενώπιον του Δικαστηρίου.

Στην υπόθεση Μιχελιουδάκη, το Δικαστήριο ζήτησε από την Ελλάδα να θεσπίσει, εντός ενός έτους από την ημερομηνία κατά την οποία η απόφαση κατέστη τελεσίδικη, εσωτερικές διορθωτικές ενέργειες όσον αφορά τη διάρκεια της διαδικασίας ενώπιον των ποινικών δικαστηρίων. Το Δικαστήριο θα έθετε σε παύση τη διαδικασία εξέτασης παρόμοιων υποθέσεων που βρίσκονταν σε εκκρεμότητα για ένα έτος.

Μετά από αυτές τις δύο πιλοτικές αποφάσεις, οι Ελληνικές Αρχές εισήγαγαν αντισταθμιστική διορθωτική ενέργεια, υπό τον Νόμο 4239/2014⁸, με σκοπό την παροχή κατάλληλης και επαρκούς αποζημίωσης σε περιπτώσεις όπου η ποινική και αστική δίκη ή η διαδικασία ενώπιον του Ελεγκτικού Συνεδρίου, υπερβαίνει ένα εύλογο χρονικό διάστημα. Σε απόφαση της 9ης Οκτωβρίου 2014 (*Ξυνός κατά Ελλάδας*, προσφυγή υπ' αριθμ. 30226/09, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι η νέα διορθωτική ενέργεια μπορούσε να θεωρηθεί αποτελεσματική και προσβάσιμη. Συμπέρανε, συγκεκριμένα, πως η μήνυση του προσφεύγοντος σχετικά με την υποτιθέμενη υπέρμετρη διάρκεια δύο διαδικασιών που άσκησε ενώπιον του Ελεγκτικού Συνεδρίου έπρεπε να απορριφθεί, καθώς η προσφυγή ήταν εκπρόθεσμη όσον αφορά το πρώτο μέρος της διαδικασίας και αυτός δεν είχε εξαντλήσει τα εγχώρια διορθωτικά μέτρα όσον αφορά το δεύτερο μέρος της διαδικασίας.

Θα πρέπει να σημειωθεί πως ο Ελληνικός Κώδικας Ποινικής Δικονομίας περιλαμβάνει διαδικασία αυτόφωρου εγκλήματος για ορισμένα εγκλήματα (άρθρα 417-426 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας). Αυτή η διαδικασία αυτόφωρου εφαρμόζεται σε πλημμελήματα όπου ο δράστης έχει

⁵ΕΔΑΔ, Μονάδα Τύπου, Δελτίο (Factsheet)-Πιλοτικές Αποφάσεις, Νοέμβριος 2017, σελ. 10, διαθέσιμη στη διεύθυνση: www.echr.coe.int/Documents/FS_Pilot_judgments_ENG.pdf, τελευταία προσπέλαση στις 05-02-2018.

⁶ΕΔΑΔ, *Μιχελιουδάκης κατά Ελλάδας*, Προσφ. 54447/10, Απόφαση 3-4-2012..

⁷ΕΔΑΔ, *Γλυκατζή κατά Ελλάδας*, Προσφ. 40150/09, Απόφαση 30-10-2012.

⁸Ελλάδα, Ν. 4239/2014 Δίκαιη ικανοποίηση λόγω υπέρβασης της εύλογης διάρκειας της δίκης, στα πολιτικά και ποινικά δικαστήρια και στο Ελεγκτικό Συνέδριο και άλλες διατάξεις. (ΦΕΚ 43/Α/20-02-2014

συλληφθεί ενώ διαπράττει το έγκλημα ή «επ' αυτοφώρω». Η αστυνομία έχει ειδική δικαιοδοσία να συλλάβει τον δράστη, χωρίς ένταλμα, εντός χρονικού ορίου 48 ωρών από τη στιγμή που θα γίνει αντιληπτό ότι διαπράττεται ή έχει πρόσφατα διαπραχθεί το έγκλημα. Στην περίπτωση αυτή ο κατηγορούμενος κρατείται στο αστυνομικό τμήμα για 24 έως 48 ώρες και στη συνέχεια οδηγείται απευθείας στο Δικαστήριο, όπου αυτός/αυτή θα δικαστεί βάσει της διαδικασίας του αυτοφώρου. Τέλος, η εκδίκαση των ποινικών υποθέσεων στην Ελλάδα διαιρείται σε τρεις φάσεις. Την Πρωτόδικη⁹, την Έφεση¹⁰ και την Αναίρεση¹¹ ενώπιον του Ανώτατου Δικαστηρίου (Άρειος Πάγος). Η ίδια διαδικασία ισχύει και για τις Αποφάσεις του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών ή Εφετών (Βουλεύματα).¹²

1.2. Έναρξη ποινικής δίωξης και η ιδιότητα του υπόπτου/κατηγορούμενου

Η ποινική δίωξη στην Ελλάδα ξεκινά από τον Εισαγγελέα Πρωτοδικών μετά από καταγγελία εγκλήματος (δηλ. μετά την αναφορά του εγκλήματος)¹³. Ο Εισαγγελέας μπορεί είτε να διενεργήσει ανάκριση σχετικά με τη διάπραξη του εγκλήματος *ex officio* (αυτεπάγγελτα) ή μετά από έγκληση ή μήνυση.¹⁴ Σε ορισμένες περιπτώσεις, η κατάθεση έγκλησης είναι απαραίτητη προϋπόθεση ώστε να εκκινήσει ο Εισαγγελέας ποινική δίωξη¹⁵ (πρόκειται για αδικήματα που δεν αφορούν το γενικό δημόσιο συμφέρον, όπως αδικήματα που διαπράττονται εντός της οικογένειας, η δυσφήμιση, πρόκληση μη σοβαρής σωματικής βλάβης κτλ.).

Η ποινική δίωξη εκκινείται με τρεις τρόπους σύμφωνα με το άρθρο 43 παρ. 1 από τον Εισαγγελέα ο οποίος α) εισάγει την υπόθεση με απευθείας παραπομπή, (β) παραγγέλνει προανάκριση ή (γ) κύρια ανάκριση. Σε περίπτωση κακουργήματος, ο εισαγγελέας είναι υποχρεωμένος να διενεργήσει προκαταρκτική εξέταση πριν την εκκίνηση ποινικής δίωξης (Άρθρο 243 παρ. 2 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας) Προκαταρκτική εξέταση μπορεί να διενεργηθεί σε περίπτωση πλημμελήματος κατά την κρίση του εισαγγελέα. Η σημασία της προκαταρκτικής εξέτασης στηρίζεται στο γεγονός ότι η εκτέλεσή της δεν κινεί την ποινική δίωξη, και ως εκ τούτου, ο εισαγγελέας μπορεί να θέσει την υπόθεση στο αρχείο είτε να απορρίψει την έγκληση εάν δεν προκύπτουν επαρκείς ενδείξεις για την κίνηση της ποινικής δίωξης (άρθρα 43 παρ. 3 και 47 παρ. 2 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας)

Ο όρος «υπόπτος» δεν ορίζεται υπό το Ελληνικό Δίκαιο. Ωστόσο, εισήχθη ως όρος στον Ελληνικό Κώδικα Ποινικής Δικονομίας μετά την υιοθέτηση του Νόμου 4236/2014¹⁶, με τον οποίο τίθεται σε εφαρμογή η Οδηγία 2010/64/ΕΕ και σε σχέση με τα δικαιώματα που παρέχονται στους υπόπτους

⁹Η Πρωτόδικη φάση είναι επίσης γνωστή ως Κύρια Διαδικασία, και διέπεται από το Άρθρο 339 και επόμενα του Ελληνικού Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

¹⁰Τα Άρθρα 486 και επόμενα του Ελληνικού Κώδικα Ποινικής Δικονομίας διέπουν τις εφέσεις κατά αποφάσεων του Ποινικού Δικαστηρίου.

¹¹Τα Άρθρα 504 και επόμενα του Ελληνικού Κώδικα Ποινικής Δικονομίας διέπουν τις προσφυγές κατά αποφάσεων του Ποινικού Δικαστηρίου.

¹²Το Άρθρο 477 του Ελληνικού Κώδικα Ποινικής Δικονομίας αναφέρει ότι ο κατηγορούμενος και ο εισαγγελέας μπορεί να καταθέσει έφεση κατά του Βουλεύματος του Συμβουλίου. Τα άρθρα 478-479 περιλαμβάνουν τις προϋποθέσεις για την άσκηση έφεσης κατά βουλεύματος. ¹³Το Άρθρο 483 του Ελληνικού Κώδικα Ποινικής Δικονομίας αναφέρει ότι μόνο ο Εισαγγελέας μπορεί να καταθέσει αίτηση αναίρεσης βουλεύματος του Συμβουλίου.

¹³Άρθρο 37 του Ελληνικού Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

¹⁴Βλέπε Σ. Αλεξιάδης, Η καταγγελία του εγκλήματος, 1972, σ. 17

¹⁵Άρθρο 46 του Ελληνικού Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

¹⁶Ελλάδα, Ν. 4236/2014 Για την ενσωμάτωση των Οδηγιών 2010/64/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20ής Οκτωβρίου 2010 σχετικά με το δικαίωμα σε διερμηνεία και μετάφραση κατά την ποινική διαδικασία (L 280) και 2012/13/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 22ας Μαΐου 2012 σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών (L 142) και άλλες διατάξεις) (ΦΕΚ 33/Α/11-2-2014

και τους κατηγορουμένους (Άρθρο 99Α του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας). Η πρακτική δείχνει ότι ο ύποπτος είναι δυνητικά κατηγορούμενος. Η Εγκύκλιος Αρ. 1/2009 της Εισαγγελίας Αρείου Πάγου¹⁷, αναγνωρίζει ότι κατά τη διάρκεια της προκαταρκτικής εξέτασης έχουμε μόνο υπόπτους οι οποίοι όμως έχουν τα ίδια δικαιώματα με εκείνα των κατηγορουμένων. Μάλιστα, αναγνωρίζει ότι η μόνη διαφορά μεταξύ προκαταρκτικής εξέτασης

και προανάκρισης είναι ότι κατά την πρώτη έχουμε μόνο υπόπτους. Η ιδιότητα του υπόπτου εξαρτάται από τη διάρκεια της προανάκρισης και ως εκ τούτου, διατηρείται μέχρι την αρχειοθέτηση της έγκλησης από τον εισαγγελέα λόγω ανεπαρκών ενδείξεων ή την κίνηση της ποινικής δίωξης, οπότε ο ύποπτος αποκτά ιδιότητα κατηγορουμένου (άρθρα 43 παρ. 3 και 47 παρ. 2 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας)

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι δεν είναι απαραίτητο να ενημερωθεί ο ύποπτος ως προς την οριστικοποίηση της προανάκρισης, ούτε η πολιτική αγωγή.¹⁸

Από την άλλη πλευρά, η νομική ιδιότητα του κατηγορουμένου ορίζεται υπό το Ελληνικό Δίκαιο. Σύμφωνα με το άρθρο 72 του Ελληνικού Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, κατηγορούμενος είναι εκείνος (α) εναντίον του οποίου ο εισαγγελέας άσκησε την ποινική διαδικασία, δηλ. ποινική δίωξη και β) εκείνος στον οποίο σε οποιοδήποτε στάδιο της ανάκρισης αποδίδεται η αξιόποινη πράξη.

Έτσι, ο Ελληνικός Κώδικας Ποινικής Δικονομίας αναγνωρίζει δύο περιπτώσεις υπό τις οποίες ένα άτομο καθίσταται κατηγορούμενος. Στην πρώτη περίπτωση, όταν ο Εισαγγελέας εκδίδει παραγγελία με την οποία το άτομο αναγνωρίζεται ως πιθανός δράστης συγκεκριμένης εγκληματικής πράξης. Στη δεύτερη περίπτωση, το άτομο κατηγορείται ως πιθανός δράστης της εγκληματικής πράξης, όταν αυτός καλείται να καταθέσει προς υπεράσπισή του (απολογία) ενώπιον των ανακριτών.

Η διάπραξη της εγκληματικής πράξης αποδίδεται σε ένα άτομο σε οποιοδήποτε στάδιο της ποινικής ανάκρισης, όταν υπάρχουν επαρκείς ενδείξεις της ενοχής ή της συμμετοχής του σε αυτή, σύμφωνα με το γράμμα του Άρθρου 43 παρ. 1 του Ελληνικού Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Θα πρέπει να σημειωθεί, ότι ο ανακριτής στην πράξη συνήθως καλεί ένα άτομο το οποίο θεωρεί ύποπτο να καταθέσει ως μάρτυρας. Αυτό σημαίνει ότι η κατάθεση δεν θεωρείται απολογία και ως εκ τούτου, το άτομο δεν καθίσταται κατηγορούμενος (ούτε ύποπτος). Σε τέτοιες περιπτώσεις, αν το πρόσωπο αυτό αργότερα αποκτήσει την ιδιότητα του κατηγορουμένου, η κατάθεσή του ως μάρτυρας δεν πρέπει να λαμβάνεται υπόψη στις περαιτέρω διαδικασίες αλλά αντίθετα θα πρέπει να παραμείνει στο φάκελο της υπόθεσης.¹⁹ Στη συνέχεια, ο κατηγορούμενος καλείται να παράσχει νέα κατάθεση – απολογία – η οποία, αντίθετα, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη. Η παραβίαση της παραπάνω αρχής, δυνάμει του άρθρου 171(1)(δ) του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, θα οδηγήσει την απόλυτη ακυρότητα της διαδικασίας.²⁰

Σύμφωνα με το άρθρο 73 του Ελληνικού Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, ο κατηγορούμενος διατηρεί την ιδιότητά του έως ότου (α) εκδοθεί αμετάκλητο απαλλακτικό βούλευμα ή (β) αμετάκλητη καταδικαστική ή αθωωτική απόφαση. Αυτό σημαίνει ότι η ιδιότητα του κατηγορουμένου παύει μόνο μέσω δικαστικών ενεργειών. Ωστόσο, όταν το άτομο έχει λάβει την ιδιότητα του κατηγορουμένου κατά τη διάρκεια της ανακριτικής διαδικασίας και ο εισαγγελέας δεν είχε πεισθεί

¹⁷Εισαγγελία Αρείου Πάγου, Εγκύκλιος αρ. 1/2009.

¹⁸Συμβούλιο Πλημμελειοδικών Λάρισας, Βούλευμα 455/2012.

¹⁹Άρθρο 31 του Ελληνικού Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Βλέπε επίσης: Συμβούλιο Πλημμελειοδικών Βόλου, Βούλευμα 203/2015 και Α. Καρράς, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ, 2017, σ. 396.

²⁰Α. Καρράς, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, σελ. 396 και Ν. Ανδρουλάκης, Επί του προβλήματος της προανακριτικής απολογίας, Νομικό Βήμα 22, σ. 1349. ²¹ Εφετείο Ιωαννίνων, Βούλευμα Αρ. 114/1964, Ποινικά Χρονικά ΙΕ/302.

ως προς την ενοχή του/της, και δεν προβαίνει στην έναρξη της ποινικής δίωξης, η ιδιότητα του κατηγορουμένου δεν χρειάζεται να ανακληθεί από το Δικαστήριο ή με απόφαση του Συμβουλίου και παύει όταν η υπόθεση τίθεται στο αρχείο.²¹ Όταν ο κατηγορούμενος πεθάνει, η ποινική δίωξη που εκκρεμεί εναντίον του παύει (Άρθρο 310 παρ. 1 και 370 β του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας)

Από την άλλη πλευρά, αν οι ανακριτές αποφασίσουν ότι ο κατηγορούμενος είναι άτομο που πάσχει από διατάραξη πνευματικών λειτουργιών, τότε δύνανται να εκδώσουν απόφαση με την οποία θα αναστέλλεται η ανακριτική διαδικασία.²² Αν ο κατηγορούμενος κρατείται προσωρινά, τότε η ίδια παραγγελία θα περιέχει διάταξη βάσει της οποίας θα ζητείται η μεταφορά του σε εγκαταστάσεις κράτησης ψυχικά ασθενών ή σε δημόσια ψυχιατρική κλινική.

Η ιδιότητα του κατηγορουμένου, τέλος, εξαλείφεται με την παραγραφή της σχετικής αξιόποινης πράξης (άρθρο 111 του Ελληνικού Ποινικού Κώδικα). Η δίωξη για σοβαρά εγκλήματα (κακουργήματα) παραγράφεται μετά από 15 έως 20 χρόνια από τη διάπραξη του αδικήματος (20 χρόνια αν ο νόμος προβλέπει ισόβια κάθειρξη), για πλημμελήματα μετά από 5 χρόνια και για πταίσματα μετά από ένα έτος. Στην περίπτωση αυτή, το Συμβούλιο ή το δικαστήριο εκδίδει σχετική απόφαση με την οποία παύει η δίωξη.

Το 2016, υιοθετήθηκε νόμος που εξαλείφει το αξιόποινο και εισάγει την παύση της δίωξης για ορισμένες αξιόποινες πράξεις. Σύμφωνα με το όγδοο άρθρο του νόμου 4411/2016²³ παρ. 1, εξαλείφεται το αξιόποινο και παύει η δίωξη των παρακάτω αξιόποινων πράξεων, που έχουν τελεσθεί μέχρι και την 31η Μαρτίου 2016: α) των πταισμάτων και β) των πλημμελημάτων, για τα οποία ο νόμος προβλέπει ποινή φυλάκισης μέχρι δύο (2) έτη ή χρηματική ποινή ή και τις δύο ποινές. Οι δικογραφίες που αφορούν τις παραπάνω αξιόποινες πράξεις, τίθενται στο αρχείο με πράξη του αρμόδιου εισαγγελέα ή δημόσιου κατηγορού.

Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί ότι μετά την έγκριση του νόμου 4236/2014 για την ενσωμάτωση της Οδηγίας 2010/64/ΕΕ, ο Ελληνικός Κώδικας Ποινικής Δικονομίας τροποποιήθηκε και, ως εκ τούτου, σύμφωνα με το άρθρο 99Α παρ. 1 του ως άνω Κώδικα: ο ύποπτος ή ο κατηγορούμενος ενημερώνεται αμέσως όσον αφορά τουλάχιστον στα ακόλουθα δικαιώματα:

α) το δικαίωμα παράστασης με συνήγορο, β) το δικαίωμα και τις προϋποθέσεις παροχής δωρεάν νομικών συμβουλών, γ) το δικαίωμα ενημέρωσης σχετικά με την κατηγορία, δ) το δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρασης και ε) το δικαίωμα σιωπής. Επιπλέον, αναγνωρίζονται περισσότερα δικαιώματα ως προς τον υπό κράτηση κατηγορούμενο, δυνάμει των άρθρων 99Β και 99Γ, που αναλύονται στην επόμενη ενότητα.

2. Στερητικά και μη στερητικά της ελευθερίας μέτρα κατά τη διάρκεια της δίκης.

2.1. Εναλλακτικές διαδικασίες

Τα τελευταία χρόνια, μετά τις παγκόσμιες εξελίξεις ως προς τα εναλλακτικά μέτρα κατά το στάδιο της προδικασίας, καθώς και λόγω των πιέσεων που ασκήθηκαν στους φορείς ποινικής δικαιοσύνης

²¹Εφετείο Ιωαννίνων, Βούλευμα Αρ. 114/1964, Ποινικά Χρονικά ΙΕ/302.

²²Ερμηνεία Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, σ. 10.

²³Ελλάδα, Νόμος 4411/2016 Κύρωση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για το έγκλημα στον Κυβερνοχώρο και του Προσθέτου Πρωτοκόλλου της, σχετικά με την ποινικοποίηση πράξεων ρατσιστικής και ξενοφοβικής φύσης, που διαπράττονται μέσω Συστημάτων Υπολογιστών - Μεταφορά στο ελληνικό δίκαιο της Οδηγίας 2013/40/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τις επιθέσεις κατά συστημάτων πληροφοριών και την αντικατάσταση της απόφασης - πλαισίου 2005/222/ΔΕΥ του Συμβουλίου, ρυθμίσεις σωφρονιστικής και αντι-εγκληματικής πολιτικής και άλλες διατάξεις) (ΦΕΚ 142/Α/03-08-2016)

λόγω υπερβολικού φόρτου εργασίας, εισήχθησαν ορισμένες νέες διατάξεις.²⁴ Ως εκ τούτου, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, ο εισαγγελέας μπορεί να απέχει από τη δίωξη μετά τη διενέργεια προκαταρκτικής εξέτασης που οδηγεί σε ανεπαρκείς ενδείξεις ενοχής (Άρθρο 31 παράγραφος 2 Κώδικα Ποινικής Δικονομίας). Από την άλλη πλευρά, οι παρακάτω εναλλακτικές διαδικασίες παρέχονται περιοριστικά από το νόμο, και μπορεί να οδηγήσουν σε αναβολή ή αποφυγή της ποινικής δίωξης σε αυτό το στάδιο:

A) Επανόρθωση προς το θύμα (ικανοποίηση του παθόντος, σύμφωνα με τα Άρθρα 384 παράγραφοι 3-5 και 406 παράγραφοι 3-5 του Ποινικού Κώδικα, όπως τροποποιήθηκαν από το Ν. 3904/2010²⁵) ως εξωδικαστικός συμβιβασμός σε περιπτώσεις που το θύμα έχει πλήρως αποζημιωθεί.

B) Ποινική διαμεσολάβηση σε περιπτώσεις ενδο-οικογενειακής βίας (Άρθρα 11-14 Νόμος 3500/2006²⁶), όπου ο εισαγγελέας ενεργεί ως διαμεσολαβητής.

C) Αναβολή της ποινικής δίωξης σε περιπτώσεις αδικημάτων που σχετίζονται με ναρκωτικά, υπό τον όρο ότι ο ύποπτος θα συμμετάσχει σε εγκεκριμένο κατά νόμο θεραπευτικό πρόγραμμα απεξάρτησης (άρθρο 31 παράγραφος 1α. Ν. 4139/2013²⁷). Αυτή η διαδικασία μπορεί να οδηγήσει σε αποχή από την ποινική δίωξη, εάν η θεραπεία ολοκληρωθεί με επιτυχία.

D) Ποινική συνδιαλλαγή σε ορισμένα κακούργημα (Άρθρο 308B του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας όπως προστέθηκε με το Ν. 3904/2010), υπό την καθοδήγηση του εισαγγελέα.

2.2. Περιοριστικά μέτρα που μπορεί να επιβληθούν στον κατηγορούμενο

Το Άρθρο 282 παρ. 1-4 του Ελληνικού Κώδικα Ποινικής Δικονομίας περιέχει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες στερητικά και μη στερητικά της ελευθερίας μέτρα μπορούν να επιβληθούν κατά τη διάρκεια της προδικασίας (δηλαδή φάση ανάκρισης).

Ο ανακριτής, σύμφωνα με το άρθρο 283 παρ. 1 του Ελληνικού Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και υπό τις προϋποθέσεις του άρθρου 282, μετά την απολογία του κατηγορουμένου έχει την επιλογή είτε να αφήσει τον κατηγορούμενο ελεύθερο είτε να εκδώσει διάταξη με την οποία να θέτει στερητικά και μη στερητικά της ελευθερίας μέτρα κατόπιν γραπτής σύμφωνης γνώμης του εισαγγελέα. Ο εισαγγελέας, με τη σειρά του και πριν από την έκδοση γραπτή σύμφωνης γνώμης, έχει την υποχρέωση να ακούσει τον κατηγορούμενο και τον συνήγορό του (προηγούμενη ακρόαση).

Η βαρύτερη ανακριτική πράξη που μπορεί να επιβληθεί στον κατηγορούμενο είναι η προσωρινή κράτησή του, δηλαδή η στέρηση της προσωπικής ελευθερίας του για συγκεκριμένη χρονική περίοδο πριν από την δίκη για τις κατηγορίες που αντιμετωπίζει. Ωστόσο, σύμφωνα με το Άρθρο 282 παρ. 2 του Ελληνικού Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, το μέτρο αυτό θα πρέπει να επιβληθούν μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις και αφού έχουν εξαντληθεί όλες οι άλλες εναλλακτικές που προβλέπονται στο ίδιο άρθρο.

²⁴Confederation of European Probation (Ευρωπαϊκή Συνομοσπονδία Επιμελητών Κοινωνικής Αρωγής), Μ. Mavris, Ν. Koulouris and Μ. Anagnostaki, Probation in Europe: Greece, Ιανουάριος 2015, σ. 20-21, διαθέσιμο στα Αγγλικά στη διεύθυνση: <http://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2015/06/Greece-2015.pdf>, τελευταία προσπέλαση στις 05-02-2018.

²⁵Ελλάδα, Νόμος 3904/2010 Εξ ορθολογισμός και βελτίωση στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνη και άλλες διατάξεις. (ΦΕΚ218/Α/23-12-2010)

²⁶Ελλάδα, Νόμος 3500/2006 Για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας και άλλες διατάξεις (ΦΕΚ 232/Α/24-10-2006)

²⁷Ελλάδα, Νόμος 4139/2013 Νόμος περί εξαρτησιογόνων ουσιών και άλλες διατάξεις (ΦΕΚ 74/Α/20-03-2013)

Το Άρθρο 282 παρ. 1 του Ελληνικού Κώδικα Ποινικής Δικονομίας περιέχει έναν ενδεικτικό κατάλογο περιοριστικών μέτρων (στερητικών και μη στερητικών της ελευθερίας) που περιλαμβάνουν: την προσωρινή κράτηση, την εγγυοδοσία, την εμφάνιση σε τακτική βάση ενώπιον του ανακριτή ή οποιασδήποτε άλλης αρχής, την απαγόρευση μετάβασης ή διαμονής σε ορισμένο τόπο, την απαγόρευση συνάντησης και συναναστροφής με συγκεκριμένα πρόσωπα, και τον κατ'οίκον περιορισμό με ηλεκτρονική επιτήρηση (δηλ. βραχιόλι στον αστράγαλο).

Στατιστικά στοιχεία σχετικά με πρόσωπα στα οποία έχουν επιβληθεί μη στερητικά της ελευθερίας μέτρα είναι διαθέσιμα στη Έκθεση SPACE II του Συμβουλίου της Ευρώπης, της οποίας το περιεχόμενο είναι ενημερωμένο έως και την 05-09-2017.²⁸

2.3. Προσωρινή κράτηση

Η προσωρινή κράτηση μπορεί να επιβληθεί εάν ένα πρόσωπο (α) κατηγορείται για κακούργημα, (β) υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις ενοχής ως προς τη διάπραξη του εγκλήματος διαπράχθηκε το έγκλημα, γ) το πρόσωπο δεν έχει γνωστή διαμονή στη χώρα ή έχει κάνει προετοιμασίες για να φύγει από τη χώρα και (δ) είναι φυγάς ή έχει παραβεί περιορισμούς στο παρελθόν ή ενδέχεται να διαπράξει άλλα εγκλήματα.

Όσο διαρκεί η προδικασία, αν προκύπτουν σοβαρές ενδείξεις ενοχής του κατηγορουμένου για κακούργημα ή πλημμέλημα που τιμωρείται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον τριών μηνών, είναι δυνατό να διαταχθούν περιοριστικοί όροι σύμφωνα με το άρθρο 282 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, ώστε να αποτραπεί ο κίνδυνος τέλεσης νέων εγκλημάτων και να εξασφαλιστεί ότι εκείνος στον οποίο επιβλήθηκαν θα παραστεί οποτεδήποτε στην ανάκριση ή στο δικαστήριο και θα υποβληθεί στην εκτέλεση της απόφασης (βλ. Άρθρο 296 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας). Προσωρινή κράτηση μπορεί να επιβληθεί αντί περιοριστικών όρων μόνο όταν κρίνεται, για βάσιμους λόγους, ότι δεν επαρκούν ή δεν μπορούν να επιβληθούν οι περιοριστικοί όροι (άρθρο 282 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας). Εάν η αποδιδόμενη στον κατηγορούμενο πράξη απειλείται στο νόμο με ισόβια κάθειρξη ή πρόσκαιρη κάθειρξη με ανώτατο όριο τα είκοσι έτη ή εάν το έγκλημα τελέστηκε κατ' εξακολούθηση ή στο πλαίσιο εγκληματικής ή τρομοκρατικής οργάνωσης ή υπάρχει μεγάλος αριθμός παθόντων από αυτό, προσωρινή κράτηση μπορεί να επιβληθεί και όταν, με βάση τα συγκεκριμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της πράξης, κρίνεται αιτιολογημένα, ότι αν αφεθεί ελεύθερος, είναι πολύ πιθανό να διαπράξει και άλλα εγκλήματα (Άρθρο 282 παρ. 4 Κώδικα Ποινικής Δικονομίας). Ο νόμος ορίζει ρητά ότι η βαρύτητα της πράξης δεν αρκεί για να δικαιολογήσει την επιβολή προσωρινής κράτησης (Άρθρο 282 παρ. 4 Κώδικα Ποινικής Δικονομίας). Σε εντελώς εξαιρετικές περιπτώσεις και εφόσον αιτιολογημένα κρίνεται ότι δεν επαρκούν οι περιοριστικοί όροι, μπορεί να επιβληθεί προσωρινή κράτηση και για το πλημμέλημα της ανθρωποκτονίας από αμέλεια κατά συρροή, αν προκύπτει σκοπός φυγής του κατηγορουμένου (δυνάμει του Άρθρου 296 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας). Στην περίπτωση αυτή, το ανώτατο όριο της προσωρινής κράτησης είναι έξι μήνες.

Οι διατάξεις αυτές δεν εφαρμόζονται για κατηγορούμενους που έχουν αναπηρία σε ποσοστό εξήντα επτά τοις εκατό (67%) και άνω και για τους υπόδικους που έχουν αναπηρία σε ποσοστό πενήντα τοις εκατό (50%) και άνω εφόσον κρίνεται ότι η παραμονή τους σε κατάσταση κράτησης καθίσταται προβληματική λόγω αδυναμίας αυτοεξυπηρέτησης. Στις περιπτώσεις αυτές, μπορεί να επιβληθούν στον κατηγορούμενο άλλοι περιοριστικοί όροι, περιλαμβανομένου του κατ'οίκον

²⁸ CoE, Annual Penal Statistics, SPACE II, Survey 2015, *Persons serving non-custodial sanctions and measures in 2015*, Ενημερωμένη Έκδοση 05-09-2017, διαθέσιμη διεύθυνση: www.coe.int/en/web/prison/space, τελευταία προσπέλαση στις 05-02-2018.

περιορισμού, καθώς και νοσηλεία σε νοσοκομείο κατόπιν αιτήσεώς του (Άρθρο 557 παρ. 2 Κώδικα Ποινικής Δικονομίας).

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι ο Ελληνικός Κώδικας Ποινικής Δικονομίας τροποποιήθηκε το 2017 με τον Νόμο 4478/2017²⁹, που εισήγαγε τα Άρθρα 99B και 99Γ. Τα άρθρα αυτά ενσωμάτωσαν τα άρθρα 5, 7, 8 και 13 της Οδηγίας 2013/48/ΕΕ. Έτσι, σύμφωνα με το άρθρο 99B του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, ο κατηγορούμενος έχει δικαίωμα να ζητήσει να ενημερωθεί, χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση, για τη στέρηση της ελευθερίας του ένα πρόσωπο της επιλογής του. Εφόσον ο κατηγορούμενος είναι ανήλικος, ενημερώνεται ο γονέας, εκτός αν αυτό αντιβαίνει στο συμφέρον του ανηλίκου, οπότε ενημερώνεται κάποιο άλλο ενδεδειγμένο ενήλικο πρόσωπο ή η αρμόδια για την προστασία των ανηλίκων αρχή. Αν ο κατηγορούμενος είναι αλλοδαπός και στερείται την ελευθερία του έχει δικαίωμα να ζητήσει να ενημερωθούν, χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση, οι προξενικές αρχές του κράτους του οποίου είναι υπήκοος. Ο κατηγορούμενος που στερείται την ελευθερία του έχει δικαίωμα επικοινωνίας, χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση, με ένα τουλάχιστον τρίτο πρόσωπο που έχει υποδείξει ο ίδιος. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις και για να αποτραπεί άμεσος κίνδυνος, οι αρμόδιες αρχές μπορούν να περιορίζουν ή να αναβάλλουν την άσκηση του ανωτέρω δικαιώματος. Στην περίπτωση αυτή εξετάζεται πρώτα αν ο κατηγορούμενος μπορεί να επικοινωνήσει με ένα άλλο πρόσωπο που αυτός υποδεικνύει. Από την άλλη μεριά, ο κατηγορούμενος που είναι αλλοδαπός και στερείται την ελευθερία του έχει δικαίωμα να επικοινωνεί, χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση, με τις προξενικές αρχές του κράτους του οποίου είναι υπήκοος. Έχει επίσης δικαίωμα επίσκεψης από τις προξενικές του αρχές, δικαίωμα συνομιλίας και αλληλογραφίας μαζί τους και δικαίωμα να κανονίζεται η νομική του εκπροσώπηση από αυτές, εφόσον οι εν λόγω αρχές δεν έχουν αντίρρηση.

Η διάρκεια της προφυλάκισης ποικίλει. Το Άρθρο 6 παρ. 4 του Ελληνικού Συντάγματος προβλέπει ότι το ανώτατο όριο διάρκειας κράτησης εν αναμονή της δίκης καθορίζεται από το νόμο. Θέτει ωστόσο ανώτατα όρια: δεν μπορεί να υπερβαίνει το ένα έτος για κακουργήματα και τους έξι μήνες για πλημμελήματα. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις, τα ανώτατα αυτά όρια μπορεί να παραταθούν κατά έξι ή τρεις μήνες αντίστοιχα, με απόφαση του αρμόδιου δικαστικού συμβουλίου (άρθρο 282 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας). Απαγορεύεται η υπέρβαση των ανώτατων ορίων της προφυλάκισης με τη διαδοχική επιβολή του μέτρου αυτού για επί μέρους πράξεις της ίδιας υπόθεσης (Άρθρο 6, παρ. 4 του Ελληνικού Συντάγματος). Μετά από 6 ή 12 μήνες το Δικαστικό Συμβούλιο καλείται και πάλι να αποφασίσει σχετικά με τη συνέχιση ή μη της προσωρινής κράτησης για επιπλέον 6 μήνες. Η προσωρινή κράτηση σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να υπερβαίνει τους 18 μήνες (Άρθρο 287 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας). Ωστόσο, εάν κατά τη στιγμή που ο κατηγορούμενος τελεί υπό κράτηση αυτός κατηγορηθεί για άλλο κακούργημα, η συνολική διάρκεια προσωρινής κράτησης μπορεί να φτάσει τους 30 μήνες.

Αν ο κατηγορούμενος συνελήφθη για αυτόφωρο πλημμέλημα, μπορεί να τεθεί σε προσωρινή κράτηση. Στην περίπτωση αυτή, ο κατηγορούμενος κρατείται στο αστυνομικό τμήμα για 24 έως 48 ώρες και στη συνέχεια οδηγείται απευθείας στο Δικαστήριο, όπου θα δικαστεί βάσει της διαδικασίας αυτόφωρου εγκλήματος.

Η διαδικασία για προσφυγή κατά αποφάσεων περί προσωρινής κράτησης προβλέπεται στο άρθρο 285 από τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Όταν η κράτηση βασίζεται σε ένταλμα του ανακριτής, ο κατηγορούμενος μπορεί να αμφισβητήσει την απόφαση επιβολής περιοριστικών όρων ή

²⁹Ελλάδα, Νόμος 4478/2017 Κύρωση και προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας για τη νομιμοποίηση, ανίχνευση, κατάσχεση και δήμευση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και για τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας και άλλες διατάξεις (ΦΕΚ91/Α/23-06-2017)

προσωρινής κράτησης ενώπιον του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών, εντός πέντε ημερών από η έναρξη της προσωρινής κράτησης. Η έφεση δεν αναστέλλει την εκτέλεση της παραγγελίας. Αν η απόφαση για την προσωρινή κράτηση εκδόθηκε από το Δικαστικό Συμβούλιο μετά από διαφωνία μεταξύ του ανακριτή και του εισαγγελέα (όπως παρουσιάζεται παραπάνω), δεν υπάρχει δυνατότητα έφεσης.

Το Άρθρο 474 παρ. 1 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας περιγράφει πώς ο κρατούμενος μπορεί να καταθέσει την έφεσή του: Συντάσσεται έκθεση από τον γραμματέα του Δικαστηρίου Πλημμελειοδικών ή τον διευθυντή των φυλακών (σε περίπτωση προσωρινής κράτησης). Η προσφυγή διαβιβάζεται στον εισαγγελέα του Δικαστηρίου Πλημμελειοδικών ο οποίος δηλώνει την άσκηση του ένδικου μέσου χωρίς καθυστέρηση ταυτόχρονα με την πρότασή του προς το Δικαστικό Συμβούλιο το οποίο αποφασίζει αμετάκλητα.

Το Συμβούλιο Πλημμελειοδικών αφού εξετάσει την προσφυγή μπορεί να την καταργήσει ή να την αντικαταστήσει με περιοριστικούς όρους.

Στην Ελλάδα, η χωρητικότητα των φυλακών είναι φλέγον ζήτημα εδώ και αρκετά χρόνια. Η Επιτροπή του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων σε έκθεση της το 2010³⁰ (με βάση τις επισκέψεις που πραγματοποιήθηκαν το 2009 σε πέντε ελληνικές φυλακές) αναφέρεται σε «χρόνιο υπερπληθυσμό» των ελληνικών φυλακών με αύξηση του αριθμού των κρατουμένων που οδηγεί σε υπέρβαση της πληρότητας των σωφρονιστικών ιδρυμάτων. Το διάστημα 2010-2014, ο υπερπληθυσμός κυμαινόταν από 124.8% (2010) σε 130.5% (2011) και σε ποσοστό 128.3% το 2014.

Σύμφωνα με την έκθεση World Prison Brief που δημοσιεύεται στον δικτυακό τόπο «Prisonstudies.org» και τα στοιχεία για την Ελλάδα, από την 1η Ιανουαρίου 2017, το 29,6% του συνολικού πληθυσμού των φυλακών αποτελείται από κρατούμενους σε προσωρινή κράτηση.³¹

³⁰ CoE, Committee on the Prevention of Torture, Report to the Government of Greece on the visit to Greece carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT), CPT/Inf(2010)33, Νοέμβριος 2010, διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://rm.coe.int/16806965ee>, τελευταία προσπέλαση 05-02-2018.

³¹ Prisonstudies.org, WorldPrisonBriefdata:Ελλάδα, διαθέσιμο στα Αγγλικά στη διεύθυνση: <http://www.prisonstudies.org/country/greece>, τελευταία προσπέλαση στις 05-02-2018.

Έτος	Αριθμός σε προσωρινή κράτηση/προφυλάκιση	Ποσοστό επί του συνόλου του πληθυσμού των φυλακών	Ποσοστό πληθυσμού σε προσωρινή κράτηση/προφυλάκιση (ανά 100.000 του εθνικού πληθυσμού)
2000	2.217	29.1 %	20
2005	2.481	28.4 %	22
2010	3.541	31.2 %	31
2015	2.470	20.9 %	23
2017	2.829	29.6 %	26

Ο συνολικός πληθυσμός των κρατούμενων είναι 9.956 στις 1.12.2017 (σύμφωνα με το Υπουργείο Δικαιοσύνης).

Σύμφωνα με τα ίδια στοιχεία από την βάση World Prison Brief, από την 1.1.2017 οι κρατούμενες αντιπροσωπεύουν το 5,5% του πληθυσμού φυλακών, ενώ οι ξένοι υπήκοοι απαρτίζουν το 54,3% του πληθυσμού της φυλακής.³²

Πληροφορίες σχετικά με τον συνολικό πληθυσμό των φυλακών στην Ελλάδα περιέχονται επίσης στην Έκθεση SPACE I του Συμβουλίου της Ευρώπης, που έχει ενημερωθεί έως 25-04-2017.³³

Η Ελλάδα έχει επίσης καταδικαστεί από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου για την υπέρμετρη διάρκεια της προσωρινής κράτησης και τις απάνθρωπες συνθήκες κράτησης, ιδιαίτερα ως προς τους μετανάστες.³⁴ Πρόσφατα, στην Υπόθεση Στεργιόπουλου κατά Ελλάδας (αρ. προσφυγής 29049/12), ο προσφεύγων διαμαρτυρήθηκε για την εξέταση της αίτησης αναίρεσης που υπέβαλε κατά της διαταγής κράτησής του.³⁵ Στις 23 Νοεμβρίου 2011 ο κ. Στεργιόπουλος συνελήφθη και οδηγήθηκε κρατούμενος στις φυλακές Κορυδαλλού. Στις 28 Νοεμβρίου 2011, ο ανακριτής διέταξε την κράτησή του μετά από ανακριτική διαδικασία. Στις 2 Δεκεμβρίου 2011, ο κ. Στεργιόπουλος, άσκησε έφεση κατά της διαταγής προσωρινής κράτησης ενώπιον του Δικαστικού Συμβουλίου του Ποινικού Δικαστηρίου Αθηνών. Ζήτησε η έφεσή του να εξεταστεί «ταχέως». Στις 19 Δεκεμβρίου 2011, ο εισαγγελέας του Ποινικού Δικαστηρίου Αθηνών συνέστησε να απορριφθεί το αίτημα του προσφεύγοντος. Στις 5 Ιανουαρίου 2012, το Δικαστικό Συμβούλιο απέρριψε το αίτημα και αποφάνθηκε ότι ο προσφεύγων θα πρέπει να παραμείνει υπό προσωρινή κράτηση. Παρατήρησε συγκεκριμένα ότι υπήρχε ισχυρή ένδειξη ότι ο προσφεύγων ήταν ένοχος, ότι είχε καταδικαστεί στο παρελθόν για απάτη και κλοπή και ότι τα προβλήματα υγείας που ανέφερε μπορούσαν να αντιμετωπιστούν στη φυλακή. Στις 3 Φεβρουαρίου 2012 ο κ. Στεργιόπουλος υπέβαλε προσφυγή για άρση της διαταγής κράτησης υπό ορισμένες προϋποθέσεις. Στις 3 Απριλίου 2012, το Δικαστικό Συμβούλιο έκανε δεκτή την αίτηση και ο προσφεύγων αφέθηκε ελεύθερος.

³² Prisonstudies.org, WorldPrisonBriefdata:Ελλάδα, διαθέσιμο στα Αγγλικά στη διεύθυνση: <http://www.prisonstudies.org/country/greece>, τελευταία προσπέλαση στις 05-02-2018.

³³ CoE, AnnualPenalStatistics, SPACEI – Prisonpopulations, Survey 2015, Ενημερώθηκε στις 25-04-2017, διαθέσιμο στη διεύθυνση: www.coe.int/en/web/prison/space, τελευταία προσπέλαση στις 05-02-2018.

³⁴ Παραδείγματα περιπτώσεων παραβίασης του άρθρου 5 παράγραφος 1 της ΕΣΔΑ περιλαμβάνουν: Housein κατά Ελλάδας, Απόφαση 24-01-2014, Αρ. Προσφ. 71825/11, Barjamaj κατά Ελλάδας, Απόφαση 02-08-2013, Αρ. Προσφ. 36657/11, Ahmadé κατά Ελλάδας, Απόφαση 25-12-2012, Αρ. Προσφ. 50520/09, LICA κατά Ελλάδας, Απόφαση 17-10-2012, Αρ. Προσφ. 74279/10.

³⁵ ΕΔΔΑ, Στεργιόπουλος κατά Ελλάδας, Αρ. Προσφ. 29049/12, Απόφαση 08-03-2016.

Στηριζόμενος στο άρθρο 5 § 4 (δικαίωμα σε ταχεία επανεξέταση της νομιμότητας της κράτησης), κ. Στεργιόπουλος ισχυρίστηκε ειδικότερα ότι το Δικαστικό Συμβούλιο δεν είχε εξετάσει «ταχέως» την προσφυγή του κατά της διαταγής κράτησης και ότι δεν είχε τη δυνατότητα να εμφανιστεί ενώπιον του Δικαστικού Συμβουλίου. Το ΕΔΑΔ διαπίστωσε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 5 § 4 – σχετικά με την υποχρέωση περί ταχείας λήψης απόφασης – και του άρθρου 5 § 4 – σχετικά με το δικαίωμα του κ. Στεργιόπουλου να παραστεί ενώπιον του ανακριτικού τμήματος.

Στην υπόθεση Δημήτριος Δημόπουλος κατά Ελλάδα, Αρ. Προσφυγής 49658/09, Απόφαση 09/10/2012) σχετικά με τις απάνθρωπες και εξευτελιστικές συνθήκες κράτησης (άρθρο 3 ΕΣΔΑ) και μη ταχεία απόφαση σχετικά με την εφαρμογή αμφισβητήσιμης προσωρινής κράτησης, το ΕΔΑΔ διαπίστωσε ότι υπήρξε παραβίαση του Άρθρου 3 της Σύμβασης και του Άρθρου 5 § 4 όσον αφορά την απουσία του αιτούντος κατά την ακρόαση της προσφυγής και την έλλειψη ταχείας επανεξέτασης της προσφυγής του αιτούντος. Επιπλέον, στην υπόθεση Χριστοδούλου και Άλλων κατά Ελλάδα (Αρ. Προσφ. 80452/12) ο κος Χριστοδούλου προφυλακίστηκε σε φυλακή της Θεσσαλονίκης.³⁶ Η υπόθεση αφορούσε στις συνθήκες κράτησής του (ήταν άτομο με αναπηρία σε ποσοστό 90% και αντιμετώπιζε ιατρικά προβλήματα) και στο γεγονός πως η προσφυγή του κατά της διαταγής προσωρινής κράτησης που είχε εκδοθεί σε βάρος του δεν εξετάστηκε σε σύντομο χρονικό διάστημα. Ο κος Χριστοδούλου προφυλακίστηκε στις 2 Οκτωβρίου 2012 και οδηγήθηκε σε φυλακή της Θεσσαλονίκης, κατηγορούμενος για σειρά εγκλημάτων «λευκού περιλαίμιου» (white-collar crime). Στις 5 Οκτωβρίου άσκησε προσφυγή κατά της διαταγής προφυλάκισης, ισχυριζόμενος πως η αναπηρία του σε ποσοστό 90% και οι τέσσερις αιμοκαθάρσεις στις οποίες όφειλε να υποβάλλεται κάθε εβδομάδα απέκλειαν κάθε κίνδυνο διαφυγής του στο εξωτερικό. Το συμβούλιο συζήτησε την υπόθεση χωρίς να είναι παρών στις 16 Νοεμβρίου 2012 και απέρριψε την προσφυγή του χωρίς να αναφερθεί στο αίτημά του να παρευρεθεί αυτοπροσώπως στη διαδικασία. Αφέθηκε ελεύθερος στις 4 Φεβρουαρίου 2013 με απόφαση του Εφετείου. Στις 4 Μαρτίου 2013 ο κος Χριστοδούλου καταδικάστηκε σε φυλάκιση οκτώ ετών για φορολογική απάτη με αναστολή εκτέλεσης της ποινής του με καταβολή 200.000 ευρώ ως εγγύηση. Ο κος Χριστοδούλου διέφυγε και κρύφτηκε προκειμένου να αποφύγει τη σύλληψη. Υποστήριξε ότι δεν μπορούσε να ανταπεξέλθει οικονομικά στην καταβολή του αιτούμενου ως εγγύηση ποσού και πως οι οικογένειά του ζούσε από επιδόματα. Επικαλούμενος κυρίως το άρθρο 5 παρ.4 (δικαίωμα του κάθε προσώπου που στερείται την ελευθερία του να προσφύγει σε δικαστήριο για να αποφασίσει αυτό σε βραχεία προθεσμία για το νόμιμο της κράτησής του), ο κος Χριστοδούλου διαμαρτυρήθηκε ότι το συμβούλιο εφετών δенаποφάνθηκε σε σύντομο χρονικό διάστημα σχετικά με τη διαταγή κράτησής του και δεν του δόθηκε το δικαίωμα να παρευρεθεί αυτοπροσώπως ενώπιόν του. Το Δικαστήριο επισήμανε πως οι αρμόδιες αρχές εξέδωσαν απόφαση σε διάστημα μεγαλύτερο των 100 ημερών από την άσκηση της προσφυγής και έκρινε πως υπήρξε παραβίαση του άρθρου 5 παρ.4 της Σύμβασης, διότι οι εθνικές αρχές απέτυχαν να αποφασίσουν περί του νόμιμου της κράτησης του κατηγορούμενου σε σύντομο χρονικό διάστημα.

Στην υπόθεση Βαφειάδης κατά Ελλάδα³⁷ (Αρ. Προσφ. 24981/07), το Δικαστήριο έκρινε πως τα αποδεικτικά στοιχεία που ελήφθησαν υπόψη το 2007 με αποτέλεσμα την απόλυση του Βαφειάδη από το κατάστημα κράτησης ήταν γνωστά στο δικαστήριο και όταν ελήφθη η απόφαση για την παράταση της κράτησής του (γνωστή διαμονή, καθαρό ποινικό μητρώο, συμμετοχή σε πρόγραμμα αποκατάστασης). Ακόμη και αν οι Ελληνικές δικαστικές αρχές φοβήθηκαν τη διάπραξη νέας εγκληματικής πράξης από τον κατηγορούμενο, το Δικαστήριο έκρινε πως το συμβούλιο δεν είχε

³⁶ΕΔΔΑ, Χριστοδούλου και Άλλοι κατά Ελλάδα, Αρ. Προσφ. 80452/12, Αρ. Απόφασης 05-06-2014.

³⁷ΕΔΔΑ, Βαφειάδης κατά Ελλάδα, Αρ. προσφυγής 24981/07, Απόφαση 02-07-2009.

αξιολογήσει τις πληροφορίες εξετάζοντας την πιθανότητα επιβολής μέτρων εναλλακτικών της προσωρινής κράτησης. Το Δικαστήριο έκρινε επίσης πως ο Βαφειάδης αντιμετώπιζε προβλήματα νευρολογικής φύσεως, ήταν τοξικομανής και είχε προσκομίσει αποδεικτικά στοιχεία ιατρικής φύσεως που πιστοποιούσαν πως η κράτησή του μπορεί να έθετε σε κίνδυνο την υγεία του. Τόσο ο εισαγγελέας όσο και το δικαστικό συμβούλιο δεν έκαναν οποιαδήποτε αναφορά τους συγκεκριμένους ισχυρισμούς του κατηγορούμενου. Το Δικαστήριο έκρινε πως υπήρξε παραβίαση του Άρθρου 5 § 3 της Σύμβασης. Ωστόσο, απέρριψε τον ισχυρισμό πως η πρακτική των δικαστικών συμβουλίων να εξετάζουν εν συντομία τις αιτήσεις παύσης της προσωρινής κράτησης χωρίς να υπεισέρχονται σε λεπτομέρειες της κάθε περίπτωσης καθιστά τις εν λόγω αιτήσεις καταδικασμένες εκ προοιμίου σε απόρριψη.

Τέλος, ακόμη και τα εθνικά δικαστήρια ασχολήθηκαν με τις προϋποθέσεις επιβολής προσωρινής κράτησης, καθώς και τις προϋποθέσεις υποκατάστασης της προσωρινής κράτησης με περιοριστικούς όρους³⁸ και την αιτιολόγηση για προσωρινή κράτηση.³⁹

Δεν υφίστανται άλλοι νομικοί περιορισμοί που να ισχύουν για υπόπτους και κατηγορούμενους και οι οποίοι δεν συνδέονται άμεσα με τις ποινικές διαδικασίες.

2.4. Καλές πρακτικές

Το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Φυλακών στην Ετήσια Έκδοση για το 2016 αναφέρεται στην πρώτη εκτροπή από την ποινική δίωξη για νεαρούς τοξικομανείς εγκληματίες, ως ορθή πρακτική στην Ελλάδα.⁴⁰

Κατά τα ανωτέρω, από τον Ιούνιο του 2012 έως τον Απρίλιο του 2015 ένα πιλοτικό πρόγραμμα για έγκαιρη παρέμβαση διεξάγεται από την Ελληνική Οργάνωση κατά των Ναρκωτικών (ΟΚΑΝΑ)⁴¹. Στόχο είχε την προστασία από ποινική δίωξη νέων ατόμων (ηλικίας από 13 έως 24 ετών) που έχουν συλληφθεί για αδικήματα περί τα ναρκωτικά. Στόχος του προγράμματος ήταν όχι μόνο να παρέχει εναλλακτικά μέτρα για το στάδιο της δίωξης και την φυλάκιση αλλά και να προσφέρουν έγκαιρη εκτροπή από το μονοπάτι της χρήσης ναρκωτικών. Τα άτομα που επιλέχθηκαν να συμμετάσχουν στο έργο έλαβαν αξιολόγηση σε πρώιμο στάδιο, καθώς και υποστήριξη και συμβουλές. Είχαν τη δυνατότητα να συμμετέχουν (εθελοντικά) σε θεραπευτικά προγράμματα ενώ παραπέμπονταν, εάν ήταν απαραίτητο, για θεραπεία εθισμού. Τα πιλοτικά προγράμματα πραγματοποιήθηκαν σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη και 263 έφηβοι, νέοι ενήλικες και οι οικογένειές τους παραπέμφθηκαν στο πρόγραμμα.⁴² Κατά το χρόνο συγγραφής του ως άνω εγχειριδίου, το πιλοτικό πρόγραμμα είχε ολοκληρωθεί. Υπάρχει μια πρόταση να ξεκινήσει εκ νέου τοπικό πρόγραμμα και να αναπτυχθεί δίκτυο υπηρεσιών και παρεμβάσεων με στόχο την ολιστική προσέγγιση της αντιμετώπισης άμεσων αναγκών των περιθωριοποιημένων πληθυσμών των χρηστών ναρκωτικών, την προστασία των παιδιών τους, την κοινωνική συνοχή.

³⁸ Συμβούλιο Εφετών Αιγαίου Απόφαση 17/2013, Εφετείο Πειραιά, Απόφαση 20/2014

³⁹ Εφετείο Θεσσαλονίκης, Απόφαση 373/2014.

⁴⁰ European Prison Observatory, Alternatives to Imprisonment in Europe: A handbook of good practice, Μάιος 2016, σελ. 29, διαθέσιμο στη διεύθυνση: www.prisonobservatory.org/upload/Good%20practice%20handbook%20AS.pdf, τελευταία προσπέλαση στις 05-02-2018.

⁴¹ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τον ΟΚΑΝΑ επισκεφτείτε τη διεύθυνση: www.okana.gr/2012-04-03-07-49-40, τελευταία προσπέλαση στις 05-02-2018.

⁴² Δείτε επίσης, Π. ΣΚΑΝΔΑΜΗ, Μ. Βετούλη, Ε. Κερασιώτη, Ε. Καφετζόπουλος, Μ. Μαλλιώρα, Έγκαιρη παρέμβαση σε νεαρούς χρήστες παράνομων ψυχοδραστικών ουσιών με Παραβατική συμπεριφορά, Αρχεία Ελληνικής Ιατρικής 2016, 33(1), σ. 115 – 123, διαθέσιμο στη διεύθυνση: www.mednet.gr/archives/2016-1/pdf/115.pdf, τελευταία προσπέλαση στις 05-02-2018.

3. Κοινοποίηση πληροφοριών

3.1. Αρχές που διέπουν το στάδιο της προδικασίας

Σύμφωνα με το άρθρο 241 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, η ανάκριση διεξάγεται χωρίς δημοσιότητα. Αυτό σημαίνει ότι κατά τη φάση της ανάκρισης απαγορεύεται στους πολίτες να είναι παρόντες και να παρακολουθούν την ανακριτική διαδικασία. Αυτό είναι γνωστό ως η αρχή της εξωτερικής ή λαϊκής μυστικότητας της ανάκρισης). Η μυστικότητα είναι αναγκαία, αφενός, για τη διαλεύκανση των εγκλημάτων, και αφ' ετέρου, για την προστασία των κατηγορουμένων, που μπορεί να υποβληθεί σε μια μάταιη και ηθικά ταπεινωτική εμπειρία, σε περίπτωση που αυτός/αυτή αργότερα αθωωθεί με απόφαση του δικαστικού συμβουλίου.

Από την άλλη πλευρά, η επιτακτική ανάγκη για προστασία της ατομικής ελευθερίας και των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου οδήγησε στην επιβολή «ανοικτής» έρευνας, δηλαδή δημοσιοποίηση των πληροφοριών στον κατηγορούμενο και – δυνάμει της αρχής της ισότητας – στους λοιπούς διαδίκους (όπως η πολιτική αγωγή και κάθε άτομο που ευθύνονταν για αποζημίωση), καθώς και τη συμμετοχή τους στην ανακριτική διαδικασία.

Αυτό σημαίνει ότι η αρχή της μυστικότητας της έρευνας δεν εφαρμόζεται στους διαδίκους της υπόθεσης, που έχουν πλήρη πρόσβαση στη δικογραφία και θα πρέπει να ενημερώνονται χωρίς καθυστέρηση ως προς το σύνολο της ανακριτικής διαδικασίας.

Επιπλέον, κάθε κατηγορούμενος θεωρείται αθώος μέχρι αποδείξεως του εναντίου. Η δίωξη, σύλληψη ή κράτηση ενός ατόμου δεν αποτελεί προϋπόθεση ενοχής ούτε συνιστά απόδειξη αυτής. Αυτή είναι η ίδια η έννοια του τεκμηρίου της αθωότητας, μια θεμελιώδης αρχή του σύγχρονου ποινικού δίκαιου και τη συνθήκη *sine qua non* του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη.⁴³ Το τεκμήριο της αθωότητας του κατηγορουμένου έως ότου αποδειχθεί νόμιμα και αμετάκλητα η ενοχή του δεν ορίζεται σαφώς στο Ελληνικό Σύνταγμα. Ωστόσο, υπονοείται μέσω των συνταγματικών εγγυήσεων της προσωπικής ασφαλείας και της αρχής «καμιά ποινή χωρίς νόμο» (άρθρα 6 και 7 του Ελληνικού Συντάγματος) καθώς και την προστασία της προσωπικότητας και της προσωπικής ζωής (άρθρα 5 και 9 του Ελληνικού Συντάγματος).⁴⁴ Ο εθνικός νομοθέτης μερίμνησε αυτή τη βασική αρχή του τεκμηρίου της αθωότητας, διασφαλίζοντας πολλαπλά δικαιώματα του κατηγορουμένου υπό τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.⁴⁵

Άλλη μια σημαντική αρχή του Ελληνικού Κώδικα Ποινικής Δικονομίας είναι ότι απαγορεύει οποιαδήποτε προσβολή της προσωπικότητας του κατηγορουμένου από τα μέσα ενημέρωσης. Πρέπει να σημειωθεί ότι η παρουσίαση της ανάκρισης από τα μέσα ενημέρωσης – εκτός του ότι παραβιάζει την αρχή του απορρήτου – συνιστά κατάφωρη παραβίαση του τεκμηρίου της αθωότητας. Ως εκ τούτου, οι αναφορές των μέσων ενημέρωσης πρέπει να περιορίζονται σε ένα λογικό και αποδεκτό πλαίσιο και πρέπει να απέχουν από την παρουσίαση του κατηγορουμένου ως ενόχου. Αντίθετα, θα πρέπει να τονίζουν ότι αυτός/αυτή θεωρείται ύποπτος για τη διάπραξη του εγκλήματος.

⁴³Π. Κωστάκος, «Η επιρροή των ΜΜΕ στο δικαίωμα για μια δίκαιη δίκη», Δικαιοσύνη και Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, σ. 65.

⁴⁴Απόφαση Συμβουλίου της Επικρατείας αρ. 3336/2007, Απόφαση Συμβουλίου της Επικρατείας αρ. 1380/2005.

⁴⁵Ενδεικτικά αυτά αναφέρονται στο δικαίωμα ανακοίνωσης των εγγράφων της ανάκρισης (Άρθρο 101 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας), το δικαίωμα παράστασης με συνήγορο (Άρθρα 100 και 376 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας), το δικαίωμα σε απολογία (Άρθρα 102, 273 παρ. 2 και 36 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας), το δικαίωμα κλήτευσης μαρτύρων (Άρθρα 326, 327 και 581 παρ. 2 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας), το δικαίωμα σε διερμηνέα για εκείνους που δεν μιλούν Ελληνικά (Άρθρο 233 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας), κλπ.

«Ο κατηγορούμενος οδηγείται στο δικαστήριο για να δικαστεί σε μια δίκαιη δίκη, να αθωωθεί ή να καταδικαστεί, να τιμωρηθεί, αλλά όχι να διαπομπευτεί».⁴⁶ Αυτή η φράση ενσαρκώνει την ανάγκη εξεύρεσης ισορροπίας μεταξύ της ελευθερίας των πληροφοριών και του θεμελιώδους δικαιώματος για δίκαιη δίκη. Μια ισορροπία η οποία λαμβάνει υπόψη, αφενός, την ελευθερία του τύπου και την ελεύθερη και αντικειμενική πρόσβαση σε πληροφορίες από το ευρύ κοινό, και αφετέρου την ανάγκη προστασίας της προσωπικότητας, της τιμής και της φήμης του κατηγορουμένου από το την υπερβολική παρέμβαση των μέσων ενημέρωσης που φαίνεται να έχουν ήδη αποφασίσει ως προς την ενοχή του.

Πρέπει να προστεθεί ότι η υποχρέωση σεβασμού του τεκμηρίου της αθωότητας εξασφαλίζεται επίσης στο Άρθρο 3, παρ. 3 του Νόμου 1730/1987 για την Ελληνική Ραδιοφωνία και Τηλεόραση ΑΕ, που περιγράφει το πλαίσιο των γενικών αρχών που ρυθμίζουν τη λειτουργία των ραδιο-τηλεοπτικών εκπομπών και που, επιπλέον, ορίζει ότι, σε σχέση με τα γεγονότα που συνδέονται με εγκληματικές ενέργειες, οι ραδιο-τηλεοπτικές μεταδόσεις πρέπει, όχι μόνο να σέβονται την αρχή «αθώος μέχρι αποδείξεως του εναντίου», αλλά επίσης να απέχουν από την «έκδοση απόφασης» ως προς τα άτομα που εμφανίζονται ως υπεύθυνοι ή ύποπτοι για τη διάπραξη αυτών των δράσεων.⁴⁷

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι δυνάμει του άρθρου 3 παρ. 1 του Νόμου 2328/1995, σχετικά με το Νομικό Καθεστώς των ιδιωτικών τηλεοπτικών και τοπικών ραδιοφωνικών σταθμών, η υποχρέωση αυτή δεν περιορίζεται μόνο στο κοινό τηλεοπτικών ή ραδιοφωνικών εκπομπών, αλλά επεκτείνεται σε ιδιωτικές εκπομπές ως απαραίτητη προϋπόθεση για την αδειοδότηση τους.⁴⁸ Η υποχρέωση αυτή προέρχεται επιπλέον από το ίδιο το Ελληνικό Σύνταγμα⁴⁹ καθώς και δευτερεύουσα νομοθεσία της ΕΕ.⁵⁰

Το τεκμήριο της αθωότητας κατοχυρώνεται επίσης στον αρχικό Κώδικα Δεοντολογίας των Δημοσιογράφων, που υιοθετήθηκε το 1991 από το Ελληνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης.⁵¹ Σήμερα, ο Κώδικας Δεοντολογίας Ειδησεογραφικών - δημοσιογραφικών-πολιτικών εκπομπών (Π.Δ. 77/2003)⁵² περιέχει μια ειδική διάταξη στο άρθρο 11, η οποία ορίζει ότι: η αρχή ότι ο κατηγορούμενος τεκμαίρεται αθώος μέχρι την αμετάκλητη καταδίκη του γίνεται σεβαστή και συνεπώς δεν προεξοφλείται το αποτέλεσμα της δίκης ούτε οι κατηγορούμενοι αναφέρονται, άμεσα ή έμμεσα, ως ένοχοι».⁵³ Η αρχή του τεκμηρίου της αθωότητας καθορίζεται και ενισχύεται έτσι ώστε να αποδεικνύεται σαφώς και αναμφίβολα ότι βασικός στόχος είναι ο σεβασμός της προσωπικότητας του ατόμου, η τιμή, η φήμη και η ιδιωτική ζωή όταν το άτομο εμφανίζεται ως ύποπτος για τη διάπραξη του εγκλήματος. Επιπλέον, αυτό συνεπάγεται την υποχρέωση προστασίας του ατόμου από την δημοσίευση του ονόματός του ή κάθε πληροφορίας που μπορεί να καταστήσει το άτομο αναγνωρίσιμο από τα μέσα ενημέρωσης (συμπεριλαμβανομένων των φωτογραφιών). Για το σκοπό αυτό, όχι μόνο απαγορεύεται η χρήση

⁴⁶ Ν. Ανδρουλάκης, *Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης*, 2007, π. 227.

⁴⁷ Ελλάδα, Νόμος 1730/1987 Ελληνική Ραδιοφωνία και Τηλεόραση Α.Ε. (ΦΕΚ Α145/18-8-1987).

⁴⁸ Ελλάδα, Νόμος 2328/1995 «Νομικό καθεστώς της ιδιωτικής τηλεόρασης και της τοπικής ραδιοφωνίας, ρύθμιση θεμάτων της ραδιοτηλεοπτικής αγοράς και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α 159/3-8-1995).

⁴⁹ Βλ. Άρθρο 15 παρ. 2 του Ελληνικού Συντάγματος

⁵⁰ Οδηγία του Συμβουλίου 89/552/ΕΟΚ της 3ης Οκτωβρίου 1989 για το συντονισμό ορισμένων νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σχετικά με την άσκηση τηλεοπτικών δραστηριοτήτων (L 298/17-10-1989, π. 23-30).

⁵¹ Άρθρο 10 παρ.1 του Κανονισμού υπ' αρ.1/1991 του ΕΣΡ «περί δημοσιογραφικής δεοντολογίας στη ραδιοτηλεόραση» (ΦΕΚ 421/Β/21-6-1991)

⁵² Ελλάδα, ΠΔ 77/2003 Κώδικας Δεοντολογίας ειδησεογραφικών-δημοσιογραφικών-πολιτικών εκπομπών (ΦΕΚ 75/Β/28-3-2003)

⁵³ Άρθρο 11 παρ. 1 ΠΔ 77/2003

ταπεινωτικών χαρακτηρισμών σε βάρος του κατηγορουμένου ή του υπόπτου⁵⁴, αλλά επίσης οποιαδήποτε αναφορά στο όνομά του ή την -ταυτότητά του, καθώς και η χρήση της φωτογραφίας του.⁵⁵

Επιπλέον, σύμφωνα με το Άρθρο 8 του Νόμου 3090/2002⁵⁶, η μετάδοση από την τηλεόραση ή η κινηματογράφηση ή μαγνητοσκόπηση ή φωτογράφιση των προσώπων που οδηγούνται ενώπιον των δικαστικών ή εισαγγελικών ή αστυνομικών και λοιπών αρχών κατά παράβαση των παραπάνω αρχών τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι τριών ετών και χρηματική ποινή είκοσι χιλιάδων έως διακοσίων χιλιάδων ευρώ.

Το Ελληνικό Συμβούλιο της Ραδιοτηλεόρασης (ΕΣΡ), αποδεχόμενο ότι το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη είναι ένα κρίσιμο στοιχείο του κράτους δικαίου, και αναγνωρίζοντας την προηγούμενη επίδραση του δημοσιογραφικού λόγου και κυρίως των τηλεοπτικών εικόνων, έχει υπογραμμίσει μέσω των συστάσεών του, την ανάγκη διατήρησης βασικών αρχών που θα διέπουν τις πληροφορίες που παρέχονται από τα μέσα ενημέρωσης για την κοινή γνώμη, πάντα με βάση την προστασία του τεκμηρίου της αθωότητας.⁵⁷ Το ΕΣΡ έχει εκφράσει την ανησυχία του, αναγνωρίζοντας ότι «η προσπάθεια αύξησης της τηλεθέασης από ορισμένες τηλεοπτικές ενημερωτικές εκπομπές και δελτία ειδήσεων, με τρόπο που ξεφεύγει από τα όρια της δημοσιογραφικής δεοντολογίας, έχει αποκτήσει μια αρνητική δυναμική ανεξέλεγκτου ανταγωνισμού, έντασης, συγκρουσιακής αντιπαράθεσης, ανευθυνότητας, υπερβολής και έλλειψης ψυχραιμίας».⁵⁸ Υπέδειξε στα τηλεοπτικά μέσα να μην ξεχνούν τη νομική τους υποχρέωση και να επιδεικνύουν τη δέουσα επιμέλεια και αυτοσυγκράτηση όταν μεταδίδουν ειδήσεις και δελτία⁵⁹ ενώ κάλεσε για συνεχή επαγρύπνηση έναντι του κινδύνου «μετατροπής της [δίκης] σε ιδιόμορφο εμπόρευμα με ιδιωτικό οικονομικό όφελος και κοινωνικό κόστος την έκπτωση του νομικού πολιτισμού μας».⁶⁰

Από την άλλη πλευρά, το Συμβούλιο της Επικρατείας δέχθηκε ότι «η αυτόκλητη ανάμιξη των ΜΜΕ στις εκκρεμείς ποινικές δίκες και ιδίως στο στάδιο της ανάκρισης παραβιάζει κατάφωρα το τεκμήριο αθωότητας και προσβάλλει την προσωπικότητα του στιγματιζόμενου κατηγορουμένου, οδηγεί ταυτόχρονα σε μια όχι δίκαιη δίκη».⁶¹ Σε μία περίπτωση, το Συμβούλιο της Επικρατείας απέρριψε το αίτημα ακύρωσης κατά απόφασης του ΕΣΡ, επιβεβαιώνοντας ότι, προκειμένου να προστατεύσει και να διασφαλίσει τα δικαιώματα των κατηγορουμένων και οποιονδήποτε άλλων ατόμων συνδέονται με την υπόθεση, απαγορεύει την αποκάλυψη και τη μετάδοση το περιεχόμενο του έγγραφου ή άλλες πληροφορίες από το στάδιο της ποινικής προδικασίας.⁶² Περαιτέρω πρόσθεσε ότι αυτό δεν θα οδηγήσει σε γενική και απόλυτη απαγόρευση του δικαιώματος του κοινού στην ενημέρωση, στο πλαίσιο των ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών εκπομπών, σε υποθέσεις που εκκρεμούν στο στάδιο της προδικασίας. Αντίθετα, συμβάλει στην αποτελεσματική διεξαγωγή της ανακριτικής διαδικασίας και την αμεροληψία των εμπλεκόμενων δικαστικών αρχών.⁶³

⁵⁴Άρθρο 11 παρ. 1 ΠΔ 77/2003

⁵⁵Άρθρο 11 παρ. 5 ΠΔ 77/2003

⁵⁶Ελλάδα, Νόμος 3090/2002 Σύσταση Σώματος Επιθεώρησης και Ελέγχου των Καταστημάτων Κράτησης και άλλες διατάξεις.) (ΦΕΚ Α 329/24-12-2002).

⁵⁷ΕΣΡ, Σύσταση αρ. 2/5-8-2008, Οδηγία 1/28-2-2003, Σύσταση αρ. 1/18-9-2002.

⁵⁸ΕΣΡ, Σύσταση αρ. 1/18-9-2002, σελ. 1

⁵⁹ΕΣΡ, Σύσταση αρ. 2/5-8-2008, σελ. 2

⁶⁰ΕΣΡ, Οδηγία 1/2003, 28-02-2003, σελ. 1

⁶¹Συμβούλιο της Επικρατείας Απόφαση 152/2004.

⁶²Συμβούλιο της Επικρατείας Απόφαση 891/2015, παρ.6 και 8.

⁶³Συμβούλιο της Επικρατείας Απόφαση 891/2015, παρ.6 και 8.

Το 2016, το Εθνικό Συμβούλιο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα δημοσίευσε τις συστάσεις του περί εφαρμογής του τεκμηρίου της αθωότητας και τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να εξετάζεται υπό το πρίσμα της ελευθερίας του τύπου.⁶⁴

3.2. Αρχές που διέπουν το στάδιο της εκδίκασης

Όσο για το στάδιο της εκδίκασης, σύμφωνα με το άρθρο 93, παράς. Όσον αφορά το στάδιο της εκδίκασης, οι ακροάσεις στα δικαστήρια είναι δημόσιες και κάθε δικαστική απόφαση λαμβάνεται μετά από δημόσια ακρόαση. Ως εκ τούτου, σύμφωνα με το Άρθρο 329 παρ. 1 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, η επ' ακροατηρίου συζήτηση, καθώς και η απαγγελία της απόφασης, γίνονται δημόσια σε όλα τα ποινικά δικαστήρια και επιτρέπεται στον καθένα να παρακολουθεί ανεμπόδιστα τις συνεδριάσεις. Απαγορεύεται όμως η παρουσία στο ακροατήριο προσώπων που κατά την ελεύθερη κρίση εκείνου που διευθύνει τη συζήτηση δεν συμπλήρωσαν το 17ο έτος της ηλικίας τους (Άρθρο 329, παρ. 1 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας) Επιπλέον, σε υποθέσεις που είναι πιθανόν να προσελκύσουν μεγαλύτερο αριθμό ακροατών από το συνηθισμένο, ο πρόεδρος του δικαστηρίου μπορεί να περιορίσει τον αριθμό των ακροατών, σε συνεννόηση με τον εισαγγελέα, σύμφωνα με το άρθρο 329 παρ. 2 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας)

Από την άλλη πλευρά, σύμφωνα με το άρθρο 93 παρ. 2 του Ελληνικού Συντάγματος και το άρθρο 330 παρ. 1 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, οι ακροάσεις στο δικαστήριο δεν γίνονται δημόσια όταν υπάρχουν κίνδυνοι για τη δημόσια ηθική, ή για την προστασία της οικογένειας ή της ιδιωτικής ζωής των διαδίκων. Στην περίπτωση αυτή, ο εισαγγελέας και οι διάδικοι πριν από τη δίκη αιτούνται προς το Δικαστήριο την έκδοση απόφασης για διεξαγωγή συζήτησης κεκλεισμένων των θυρών (άρθρο 330 παρ. 2 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας)

Τέλος, σύμφωνα με το Άρθρο 96 παρ. 3 του Ελληνικού Συντάγματος και το Άρθρο 1 του Νόμου 3315/1955 και του Άρθρου 7 παρ. 3 του ν. 3090/2002, όλα τα πταισματοδικεία πραγματοποιούν συζητήσεις κεκλεισμένων των θυρών.

3.3. Προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα

Όσον αφορά στην προστασία των προσωπικών δεδομένων των κατηγορουμένων και των υπόπτων, πρέπει να τονιστεί ότι υπό την Ελληνική Νομοθεσία περί Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων, τα άτομα καταρχήν προστατεύονται από την επεξεργασία και τη δημοσίευση των προσωπικών τους δεδομένων.

Ωστόσο, σύμφωνα με το Άρθρο 2 παρ. 2β του Νόμου 2472/1997:⁶⁵ «Ειδικά για τα σχετικά με ποινικές διώξεις ή καταδίκες δύναται να επιτραπεί η δημοσιοποίηση μόνον από την εισαγγελική αρχή για τα αδικήματα που αναφέρονται στο εδάφιο β' της παραγράφου 2 του άρθρου 3 με διάταξη του αρμόδιου Εισαγγελέα Πρωτοδικών ή του Εισαγγελέα Εφετών, εάν η υπόθεση εκκρεμεί στο Εφετείο. Η δημοσιοποίηση αυτή αποσκοπεί στην προστασία του κοινωνικού συνόλου, των ανηλίκων, των ευάλωτων ή ανίσχυρων πληθυσμιακών ομάδων και προς ευχερέστερη πραγμάτωση της αξίωσης της Πολιτείας για τον κολασμό των παραπάνω αδικημάτων.»

Η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα επιτρέπεται όταν διενεργείται από τις δικαστικές – εισαγγελικές αρχές και τις υπηρεσίες που ενεργούν υπό την άμεση εποπτεία τους στο

⁶⁴ GNCHR, *Ελευθερία Πληροφορίας και Τεκμήριο Αθωότητας: η Αναζήτηση της Αναγκαίας Ισορροπίας*,

1-6-2016, διαθέσιμο στα Ελληνικά στο: http://nchr.gr/images/pdf/apofaseis/dikaih_dikh/EEEDA_2016_Tekmirio%20Athwotitas.pdf, τελευταία προσπέλαση στις 05-02-2018.

⁶⁵ Ελλάδα, Νόμος 2472/1997 για Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (ΦΕΚ 50/A/10-04-1997). ⁶⁶ Εγκύκλιος Αρείου Πάγου αρ. 4/2016.

πλαίσιο της απονομής της δικαιοσύνης ή για την εξυπηρέτηση των αναγκών της λειτουργίας τους με σκοπό τη βεβαίωση εγκλημάτων, που τιμωρούνται ως κακουργήματα ή πλημμελήματα με δόλο και ιδίως εγκλημάτων κατά της ζωής, κατά της γενετήσιας ελευθερίας, της οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής, κατά της προσωπικής ελευθερίας, κατά της ιδιοκτησίας, κατά των περιουσιακών δικαιωμάτων, παραβάσεων της νομοθεσίας περί ναρκωτικών, επιβουλής της δημόσιας τάξης, ως και τελουμένων σε βάρος ανηλίκων θυμάτων (άρθρο 3 παρ. 2β του Νόμου 2472/1997)

Από το 2007, οι Ελληνικές Αρχές έχουν αρκετές φορές καταφύγει στη δημοσίευση των δεδομένων του κατηγορούμενου με σκοπό την ευαισθητοποίηση του κοινού και τη συλλογή πληροφοριών⁶⁶, αλλά και για λόγους προστασίας του κοινού και αποτροπή/καταστολή του εγκλήματος (βλ. Άρθρο 2 παρ. β του Ν. 2472/1997). Στην πράξη, μετά την παραγγελία του εισαγγελέα, τα δεδομένα δημοσιεύονται στην ιστοσελίδα της Ελληνικής Αστυνομίας.

Η πιο προβληματική περίπτωση ανάλογης δημοσίευσης ήταν αυτή 11 γυναικών, οι οποίες ήταν HIV οροθετικές, τον Μάιο του 2012. Στη δημοσίευση περιλαμβάνονται προσωπικά αλλά και ευαίσθητα δεδομένα, όπως οι φωτογραφίες τους, τα στοιχεία της ταυτότητάς τους, το επάγγελμά τους (ιερόδουλες), το γεγονός ότι ήταν θετικές στον ιό HIV και ότι διώκονταν. Η Ελληνική Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου καταδίκασε τις κυβερνητικές αρχές για την ταπεινωτική και εξευτελιστική μεταχείριση αυτών των γυναικών. Θεώρησε τη δημοσίευση κατάφωρη παραβίαση της αρχής της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, του δικαιώματος της ιδιωτικής ζωής, καθώς των και προσωπικών δεδομένων (συμπεριλαμβανομένων των ιατρικών δεδομένων), του δικαιώματος στην κοινωνική προστασία και του δικαίωμα στην υγεία, τα οποία προστατεύονται από το Ελληνικό Σύνταγμα καθώς και το Ευρωπαϊκό και Διεθνές Δίκαιο.⁶⁷ Ο Έλληνας Συνήγορος του Πολίτη καταδίκασε επίσης τη δημοσίευση των προσωπικών δεδομένων των 11 γυναικών, τονίζοντας ότι αυτό αποτελούσε προσβολή της αξιοπρέπειας και των δικαιωμάτων των ασθενών.⁶⁸ Πρόσθεσε ότι η δημοσίευση αδικώς βασίστηκε σε λόγους δημόσιας υγείας και ασφάλειας, δεδομένου ότι δεν έλαβε υπόψη της την ανάγκη για την προστασία των βασικών θεμελιωδών δικαιωμάτων των γυναικών. Από την άλλη πλευρά, η Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων χαρακτήρισε τις γυναίκες θύματα βίας που αδικαιολόγητα στιγματίστηκαν και ως εκ τούτου θυματοποιήθηκαν εκ νέου.⁶⁹ Πρέπει να σημειωθεί ότι στις 16 Δεκεμβρίου 2016 οι γυναίκες, οι οποίες διώκονταν για κατά συρροή βαριά σωματική βλάβη και παραβίαση του νόμου κατά της πορνείας, απαλλάχθηκαν από όλες τις κατηγορίες από το Τέταρτο Τριμελές Πλημμελειοδικείο της Αθήνας.⁷⁰

⁶⁶Εγκύκλιος Αρείου Πάγου αρ. 4/2016.

⁶⁷ GNCHR, Δελτίο Τύπου της 25ης Μαΐου 2012, διαθέσιμο στα Ελληνικά στη διεύθυνση: http://nchr.gr/images/pdf/nea_epikairothta/deltia_tupou/DT_EEDA_orotheitikes.pdf, τελευταία προσπέλαση στις 05-02-2018.

⁶⁸ Δελτίο Τύπου του Συνήγορου του Πολίτη της 10ης Μαΐου 2012, διαθέσιμο στα Ελληνικά στη διεύθυνση: www.synigoros.gr/resources/20120510dt.pdf, τελευταία προσπέλαση στις 05-02-2018.

⁶⁹ Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, Δελτίο Τύπου της 2ας Μαΐου 2012, διαθέσιμο στα Ελληνικά στη διεύθυνση: [http://old.isotita.gr/var/uploads/PRESS%20\(APO%20SEP%202010\)/DT_2-5-12_PORNEIA.pdf](http://old.isotita.gr/var/uploads/PRESS%20(APO%20SEP%202010)/DT_2-5-12_PORNEIA.pdf), τελευταία προσπέλαση στις 05-02-2018.

⁷⁰ Vice, *Η Δικαίωση των Οροθετικών Άρρησε Τέσσερα Χρόνια*, διαθέσιμο στα ελληνικά στη διεύθυνση: www.vice.com/gr/article/3dz5d8/orotheitikes-gunaiques-2012-dikastirio, τελευταία προσπέλαση στις 05-02-2018.

4. Νομικός αντίκτυπος της ποινικής δίωξης στους υπόπτους και κατηγορούμενους.

4.1. Αρχές του τεκμηρίου της αθωότητας και απαγόρευσης του υπέρμετρου

Όπως αναλύεται παραπάνω, ο Ελληνικός Κώδικας Ποινικής Δικονομίας ενσαρκώνει την έννοια ότι κάθε κατηγορούμενος θεωρείται αθώος μέχρι αποδείξεως του εναντίου. Η δίωξη, σύλληψη ή κράτηση ενός ατόμου δεν αποτελεί προϋπόθεση ενοχής ούτε συνιστά απόδειξη αυτής. Αυτό σημαίνει ότι δεν δύναται να αναμένει κανείς οιαδήποτε ποινική δίωξη να επιφέρει σοβαρές και μη αναστρέψιμες επιπτώσεις στη ζωή των κατηγορουμένων ή των υπόπτων.

Υπό το πρίσμα της αρχής του απορρήτου (μη αποκάλυψη) που διέπει την προδικαστική φάση και η οποία αναλύθηκε προηγουμένως, καθώς και της τήρησης του τεκμηρίου της αθωότητας, δεν πρέπει να προκύπτουν νομικές επιπτώσεις από την δίωξη των υπόπτων και κατηγορουμένων. Οι αρχές, σε γενικές γραμμές, πρέπει να αντιμετωπίζουν τον κατηγορούμενο ως μη-ένοχο.⁷¹ Αυτό προκύπτει επίσης σαφώς από το κείμενο του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, που αναφέρει ότι τα αρμόδια για τη σύλληψη όργανα οφείλουν να συμπεριφέρονται με κάθε δυνατή ευγένεια σ' αυτόν που συλλαμβάνουν και να σέβονται τη τιμή του. Γι' αυτό δεν πρέπει να μεταχειρίζονται βία παρά μόνο αν υπάρχει ανάγκη, και δεν επιτρέπεται να τον δεσμεύουν παρά μόνο όταν ο συλλαμβανόμενος αντιστέκεται ή είναι ύποπτος φυγής (Άρθρο 278 παρ. 2).⁷²

Επιπλέον, οι αρχές πρέπει να τηρούν την αρχή απαγόρευσης του υπέρμετρου. Αυτό σημαίνει ότι η ανακριτική διαδικασία δεν θα πρέπει να είναι υπερβολικά επαχθής, έως του σημείου ο κατηγορούμενος να αισθάνεται σε βαθμό υπερβολικό και αδικαιολόγητο ότι προσβάλλονται τα νομικά κατοχυρωμένα δικαιώματά του υπό τις δεδομένες συνθήκες.⁷³ Ως εκ τούτου, οι ανακριτικές αρχές θα πρέπει πάντα να εξισορροπούν τις ειδικές συνθήκες της εκάστοτε κατάστασης όταν εφαρμόζουν διάφορες ανακριτικές πράξεις (δηλαδή περιοριστικά μέτρα). Για παράδειγμα, θα πρέπει να αποφεύγεται η διαταγή καταβολής πολύ υψηλού ποσού ως εγγύηση, προς ένα άτομο με περιορισμένους οικονομικούς πόρους (όπως προβλέπεται από το άρθρο 297 παρ. 1 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας) ή αντίστοιχα, η απαγόρευση μετάβασης σε άλλο τόπο σε επιχειρηματία, του οποίου οι επιχειρηματικές δραστηριότητες εκτελούνται στο εξωτερικό.

Έτσι, η ποινική διαδικασία επί της αρχής δεν πρέπει να έχει καμία νομική επίπτωση στον κατηγορούμενο ή στους υπόπτους. Ωστόσο, υπάρχουν εξαιρέσεις στον κανόνα αυτό.

Θα πρέπει να αναφερθεί ότι στην πράξη ο κατηγορούμενος κατά την αμφισβήτηση των περιοριστικών μέτρων που επιβάλλονται εναντίον του μπορεί να επικαλεστεί την υπέρμετρη και επαχθή επίπτωση που μπορεί να έχουν τα μέτρα αυτά στην εργασία του και στην οικογενειακή του κατάσταση. Στην πραγματικότητα, θεωρείται νόμιμος λόγος ακόμη και για διεκδίκηση αποζημίωση για παράνομη προσωρινή κράτηση (προσωρινή κράτηση ατόμου που αργότερα αθώνεται ή καταδικάζεται με μικρότερη ποινή).⁷⁴

⁷¹Βλ. επίσης: Αλεξιάδης, Το τεκμήριο της αθωότητας του κατηγορουμένου (Άρθρο 6 παρ.2 της ΕΣΔΑ), ΕΕΕυρΔ 1, 1986, σ. 54.

⁷²Α. Καρράς, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, άρθρο 373

⁷³Ν. Ανδρουλάκης, Τα όρια της ανακριτικής δράσεως και η αρχή της αναγκαιότητας), ΠΧρ. ΚΕ/10&Α. Καρράς Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, άρθρο 371

⁷⁴Βλ., για παράδειγμα, την απόφαση αρ. 5132/2015 του Εφετείου Αθηνών.

4.2. Καθεστώς απασχόλησης των υπόπτων ή των κατηγορουμένων

Σε ορισμένες περιπτώσεις, η ποινική δίωξη δεν επηρεάζει καθόλου την επαγγελματική ζωή του κατηγορουμένου ή του υπόπτου.⁷⁵ Τα περισσότερα άτομα στα οποία δεν επιβλήθηκαν περιοριστικά μέτρα ή τα οποία καλούνται να τηρήσουν πιο επεικλή περιοριστικά μέτρα (π.χ. περιοδική εμφάνιση στο αστυνομικό τμήμα ή εγγύηση) μπορούν να συνεχίζουν τη ζωή τους μέχρι τη δίκη. Δεδομένου ότι η ποινική δίωξη διέπεται από την αρχή της μη αποκάλυψης (απόρρητο), τα άτομα αυτά μπορούν ακόμα και να αποκρύψουν την κατάστασή τους από τον εργοδότη τους.

Ωστόσο, υπάρχουν περιπτώσεις κατά τις οποίες το έγκλημα έχει αναφερθεί από τους εργοδότες ή στις οποίες ο εργοδότης έχει λάβει γνώση των κατηγοριών.⁷⁶ Επιπλέον, τα περιοριστικά μέτρα μπορεί να εμποδίσουν τον κατηγορούμενο ή τον ύποπτο να φέρει εις πέρας τα επαγγελματικά του καθήκοντα (π.χ. απαγόρευση μετακίνησης σε άλλο τόπο ή απαγόρευση συνάντησης ή κοινωνικοποίησης με συγκεκριμένα πρόσωπα. Αναπόφευκτα, θα υπάρξουν επιπτώσεις στην επαγγελματική ζωή του υπόπτου ή κατηγορούμενου.

Ο αντίκτυπος στην εργασιακή κατάσταση του κατηγορούμενου ή του υπόπτου εξαρτάται από το είδος του εγκλήματος, τον τύπο απασχόλησης, το αν έχει επιβληθεί προσωρινή κράτηση και αν πρόκειται για τον δημόσιο ή ιδιωτικό τομέα.

Υπό το Ελληνικό Εργατικό Δίκαιο, ο εργοδότης δύναται να καταγγείλει τη σύμβαση εργασίας του εργαζόμενου (απόλυση) σε περίπτωση που ο εργαζόμενος κατηγορείται για διάπραξη εγκλήματος.

Εάν ο κατηγορούμενος ή ύποπτος απασχολείται με σχέση εργασίας αορίστου χρόνου, ο εργοδότης δύναται να καταγγείλει τη σύμβαση χωρίς να παρέχει αποζημίωση:

- a) Όταν το έγκλημα διαπράχθηκε κατά την εκτέλεση της εργασίας του
- b) Όταν ο εργαζόμενος κατηγορείται για πλημμέλημα (Άρθρο 5 παρ. 1 Ν. 2112/1920⁷⁷ και Άρθρο 6 του Βασιλικού Διατάγματος 16/18 Ιουλίου 1920 μαζί με το Άρθρο 7 παρ. 1 του νόμου 3198/1955⁷⁸). Είναι γενικά αποδεκτό, ότι το πλημμέλημα που διαπράττεται εκτός σχέσης εργασίας μπορεί να παρέχει βάση για καταγγελία της σύμβασης, όταν αυτό επηρεάζει τη συνέχεια της συνεργασίας μεταξύ εργοδότη και εργαζόμενου (για παράδειγμα, όταν ένας δάσκαλος νηπιαγωγείου κατηγορείται για ενδοοικογενειακή βία).

Στην περίπτωση αυτή, αν ο κατηγορούμενος ή ο ύποπτος απαλλαγεί αργότερα από τις κατηγορίες που ασκήθηκαν εναντίων του, η καταγγελία της σύμβασης δεν μπορεί να ακυρωθεί. Πιθανώς να υπάρχουν εξαιρέσεις ανάλογα με το είδος της σύμβασης οι οποίες θα καταστήσουν την καταγγελία παράνομη. Στην περίπτωση αυτή ο εργαζόμενος προσλαμβάνεται εκ νέου. Το ίδιο ισχύει και όταν ο εργοδότης έχει υποβάλλει μήνυση για ψευδείς λόγους με σκοπό την καταγγελία της σύμβασης. Στις παραπάνω περιπτώσεις, ο εργοδότης υποχρεούται να καταβάλει αποζημίωση.

Η Ελληνική νομολογία έχει υιοθετήσει την άποψη ότι οι εργαζόμενοι που έχουν απολυθεί από την εργασία τους επειδή ήταν ύποπτοι ή κατηγορούμενοι για διάπραξη εγκλήματος αλλά στη συνέχεια

⁷⁵ Πληροφορίες παρασχέθηκαν μέσω προσωπικής συνέντευξης με μαχόμενους δικηγόρους και συνηγόρους υπεράσπισης.

⁷⁶ Οι πληροφορίες παρασχέθηκαν μέσω προσωπικής συνέντευξης με συνηγόρους υπεράσπισης που ειδικεύονται στο εργατικό δίκαιο.

⁷⁷ Ελλάδα, Νόμος 2112/1920 περί υποχρεωτικής καταγγελίας συμβάσεως εργασίας ιδιωτικών υπαλλήλων (ΦΕΚ 67/Α/18-03-1920).

⁷⁸ Ελλάδα, Νόμος 3198/1955

Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως των περί καταγγελίας της σχέσεως εργασίας διατάξεων (ΦΕΚ 98/Α/20/23-041955).

απαλλάχθηκαν από όλες τις κατηγορίες βάσει απόφασης δικαστηρίου ή βουλεύματος, θα πρέπει να αποζημιωθούν ή ακόμη και να προσληφθούν εκ νέου, εάν το επιθυμούν, υποβάλλοντας την απαλλακτική απόφαση στον πρώην εργοδότη τους.⁷⁹

Αν ο κατηγορούμενος ή ύποπτος βρίσκεται υπό σύμβαση εργασίας ορισμένου χρόνου, ο εργοδότης ενδέχεται να καταγγείλει τη σύμβαση εργασίας επικαλούμενος σπουδαίο λόγο όπως η αθέτηση της εμπιστοσύνης⁸⁰ ή η ανικανότητα του εργαζομένου να εκτελέσει τα καθήκοντά του, για νομικούς λόγους⁸¹ ή ακόμη και λόγω γεγονότων στην προσωπική ζωή του εργαζομένου ικανά να επηρεάσουν την κατάσταση της απασχόλησης του/της. Οι όροι αποζημίωσης που ισχύουν για τα παραπάνω (σύμβαση αορίστου χρόνου) ισχύει και σε αυτήν την περίπτωση.

Η αποζημίωση λόγω πρόωρης καταγγελίας της σύμβασης εργασίας μπορεί να αναζητηθεί μέσω των πολιτικών δικαστηρίων και των διαδικασιών περί εργασιακών διαφορών. Τα πολιτικά δικαστήρια είναι υπεύθυνα για την εξέταση της νομιμότητας της καταγγελίας της σύμβασης και το ποσό της αποζημίωσης που πρέπει να αποδοθεί καθώς και το κατά πόσον το άτομο θα πρέπει να προσληφθεί εκ νέου από τον εργοδότη (Άρθρα 621-622 του Ελληνικού Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

Πρόσφατα, ο Ελληνικός Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας τροποποιήθηκε ώστε να περιλάβει ταχύτερες διαδικασίες για τα άτομα που είχαν απολυθεί παράνομα. Η τροποποίηση του άρθρου 621 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας καθιέρωσε την προτεραιότητα των νομικών διαφορών που απορρέουν από παράνομη καταγγελία των συμβάσεων εργασίας, καθώς και εκείνες που προκύπτουν από μη καταβληθείσα μισθοδοσία.⁸² Η συζήτηση τέτοιων περιπτώσεων θα πρέπει χωρίς εξαίρεση να πραγματοποιηθεί εντός 60 ημερών μετά την κατάθεση της αίτησης. Αν η συζήτηση αναβληθεί για άλλη ημέρα, θα πρέπει να επαναληφθεί εντός 30 ημερών. Η απόφαση του Δικαστηρίου πρέπει να δημοσιευτεί εντός 30 ημερών από τη δίκη. Η διάταξη αυτή εξασφαλίζει τη γρήγορη επίλυση των σχετικών διαφορών, που είναι κοινωνικά αρκετά ευαίσθητες, με απολύτως προφανή πλεονεκτήματα για τον υπάλληλο, ο οποίος έχει ανάγκη να λάβει τη μισθοδοσία του εντός εύθετου χρόνου ή να επιστρέψει στην εργασία του.⁸³

Για κατηγορούμενους ή ύποπτους που είναι δημόσιοι υπάλληλοι, το Άρθρο 103 του Νόμου 3528/2007 και το Άρθρο 107 του Ν. 3584/2007 οδηγεί στην *ipso jure* θέση σε διαθεσιμότητα του υπαλλήλου που μπορεί να ανακληθεί μόνο μέσω του Πειθαρχικού Συμβουλίου.

4.3. Εκπαίδευση και οικογενειακή κατάσταση

Η Ελληνική νομοθεσία δεν περιλαμβάνει καμία διάταξη η οποία να επιτρέπει την θέση σε διαθεσιμότητα ή την απόλυση μαθητή επειδή αυτός είναι ύποπτος ή κατηγορούμενος για έγκλημα. Η εκπαίδευση δεν επηρεάζεται, εκτός εάν έχουν τεθεί σε ισχύ περιοριστικά μέτρα και εάν έτσι καθίσταται δύσκολη η απόλαυση του δικαιώματος στην εκπαίδευση.

Η οικογενειακή κατάσταση μπορεί να επηρεαστεί όταν ο γονέας τίθεται σε προσωρινή κράτηση και δεν υπάρχει κανείς άλλος συγγενής να αναλάβει την επιμέλεια του παιδιού. Το παιδί θα τεθεί υπό επιτροπεία και θα διοριστεί κοινωνικός λειτουργός. Ισχύει το άρθρο 1598 του Αστικού Κώδικα περί διορισμού επιτρόπου.

⁷⁹ Αποφάσεις Αρείου Πάγου αρ. 991/2015, 1829/1999 και 1106/2000.

⁸⁰ Αποφάσεις Αρείου Πάγου αρ. 810/1974 και 1711/2007.

⁸¹ Αποφάσεις Αρείου Πάγου αρ. 632/1973

⁸² Άρθρο 47 Νόμος 4488/2017, *Συνταξιοδοτικές ρυθμίσεις Δημοσίου και λοιπές ασφαλιστικές διατάξεις, ενίσχυση της προστασίας των εργαζομένων, δικαιώματα ατόμων με αναπηρίες και άλλες διατάξεις*. (ΦΕΚ 137/Α/13-9-2017).

⁸³ Επεξηγηματική έκθεση του Νόμου 4488/2017.

Η ελληνική νομοθεσία δεν περιλαμβάνει διατάξεις οι οποίες επιτρέπουν την ανάκληση του καθεστώτος κοινωνικής ασφάλισης όταν άτομο είναι ύποπτο ή κατηγορείται για την τέλεση εγκλήματος. Η κοινωνική ασφάλιση είναι υποχρεωτική από το νόμο και τα άτομα ασφαλίζονται σε οργανισμούς που έχουν συσταθεί για το ανάλογο είδος απασχόλησης (δημόσιοι υπάλληλοι, επιχειρηματίες, ιδιωτικοί υπάλληλοι κλπ.).⁸⁴ Τόσο ο εργαζόμενος όσο και ο εργοδότης συμμετέχουν στην καταβολή των ασφαλιστικών εισφορών. Ανάλογα με το είδος της σύμβασης το ποσό καταβάλλεται πλήρως από τον εργοδότη, εντός της προθεσμίας που προβλέπεται από το νόμο. Ως εκ τούτου, δεδομένου ότι η κοινωνική ασφάλιση συνδέεται με το καθεστώς απασχόλησης, αυτό θα μπορούσε να επηρεαστεί έμμεσα από την καταγγελία της σύμβασης όπως είδαμε νωρίτερα.

5. Νομικές και πρακτικές επιπτώσεις της δίωξης σε υπόπτους και κατηγορούμενους.

5.1. Αντίκτυπος της δίωξης στη πράξη

Ακόμα κι αν η Ελληνική νομοθεσία δεν επιτρέπει να υπάρξουν διαρκείς νομικές επιπτώσεις της δίωξης στις ζωές των υπόπτων ή κατηγορουμένων, υφίστανται πρακτικές συνέπειές αυτής. Κατ' ιδίαν συνεντεύξεις με κατηγορούμενους δείχνουν ότι ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα που έχουν να αντιμετωπίσουν τα άτομα αυτά στην πράξη είναι η υπερβολικά μεγάλη διάρκεια της διαδικασίας. Οι περισσότερες παραπονούνται ότι περνάν χρόνια έως ότου φτάσει η ημέρα της εκδίκασης της υπόθεσής τους ενώπιον του Δικαστηρίου.⁸⁵ Αυτό επιβεβαιώνεται επίσης από τη νομολογία του ΕΔΔΑ που οδήγησε σε πιλοτικές αποφάσεις εναντίον της Ελλάδας.

Όπως είδαμε νωρίτερα, υπό ορισμένες συνθήκες οι ύποπτοι και οι κατηγορούμενοι μπορεί να απολυθούν εσφαλμένα από την εργασία τους. Όταν εκδίδεται απαλλακτική απόφαση είτε από το δικαστήριο είτε από το Δικαστικό Συμβούλιο, έχουν το δικαίωμα να προσληφθούν εκ νέου ή να λάβουν αποζημίωση από τον πρώην εργοδότη τους, αμέσως μόλις καταθέσουν σε αυτόν την απαλλακτική απόφαση.⁸⁶ Στην πράξη, όμως, δεν είναι τόσο εύκολο, ειδικά αν λάβουμε υπόψη τη διάρκεια της διαδικασίας. Σε κάθε περίπτωση, μπορούν να προσφύγουν ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων, ωστόσο, αυτή είναι μια δαπανηρή και το ίδιο χρονοβόρα διαδικασία.

Συνεντεύξεις με κατηγορούμενους⁸⁷ έδειξαν, επίσης, ότι η οικονομική διάσταση της κατάστασής τους αποτελεί επίσης μείζον ζήτημα. Ισχυρίζονται ότι η ποινική διαδικασία επηρεάζει την οικονομική τους κατάσταση είτε λόγω του κόστους πρόσληψης δικηγόρου είτε επειδή δεν είναι πια σε θέση να εργάζονται ή να βρουν εργασία. Θα πρέπει να αναφερθεί ότι ο Κώδικας Ποινικής Δικονομίας προβλέπει νομική βοήθεια. Ωστόσο, εάν ο κατηγορούμενος ή ύποπτος δεν έχει λάβει νομική βοήθεια, επωμίζεται το επιπλέον βάρος της αμοιβής του δικηγόρου.

Δυνάμει του Άρθρου 6 παρ. 3 της ΕΣΔΑ, ο κατηγορούμενος έχει το δικαίωμα να ζητήσει το διορισμό δικηγόρου δωρεάν όσο αυτός/αυτή δεν μπορεί να ανταπεξέλθει στα αντίστοιχα έξοδα. Αυτό είναι

⁸⁴Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Δικαιώματά Κοινωνικής Ασφάλισης στην Ελλάδα, 2017, διαθέσιμο στα Ελληνικά στη διεύθυνση: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1112&langId=el>, τελευταία προσπέλαση στις 05-02-2018.

⁸⁵Οι πληροφορίες που παρέχονται εδώ κοινοποιήθηκαν από συνηγόρους υπεράσπισης, δηλαδή δικηγόρους υπεράσπισης ή δικηγόρους εξειδικευμένους στο εργατικό δίκαιο.

⁸⁶Άρειος Πάγος, Απόφαση 991/2015.

⁸⁷Κατ' ιδίαν συνεντεύξεις με άτομα που βρίσκονται εν αναμονή δίκης για έγκλημα που φέρονται ότι διέπραξαν. Σημειώστε ότι αυτά τα άτομα δεν αντιμετώπισαν περιοριστικά μέτρα ή έπρεπε απλά να εμφανίζονται σε τακτική βάση σε αστυνομικό τμήμα.

απαραίτητη προϋπόθεση του δικαιώματος ακρόασης.⁸⁸ Ο υποχρεωτικός διορισμός δικηγόρου για δωρεάν υπεράσπιση του κατηγορουμένου που δεν διαθέτει τα οικονομικά μέσα ώστε να προσλάβουν ο ίδιος δικηγόρο, ορίζεται επίσης στο Νόμο 3226/2004⁸⁹, όπου προβλέπεται σύστημα νομικής βοήθειας για τα άτομα με χαμηλό εισόδημα. Πρέπει να τονιστεί ότι το δικαίωμα σε νομική βοήθεια κατά τη διάρκεια της κύριας ανάκρισης ορίζεται σαφώς στο Άρθρο 100 παρ. 3 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Σύμφωνα με το άρθρο αυτό, ο ανακριτής είναι υποχρεωμένος να διορίσει δικηγόρο *ex officio*, όταν το ζητά ρητώς ο κατηγορούμενος. Με άλλα λόγια, όταν διεξάγεται η κύρια ανάκριση, ο κατηγορούμενος έχει το δικαίωμα να ζητήσει από τον ανακριτή τον διορισμό δικηγόρου. Αυτό είναι υποχρεωτικό και δεν εξαρτάται από την οικονομική κατάσταση του κατηγορουμένου. Ως εκ τούτου, η νομική βοήθεια χορηγείται σε όλους όσους κατηγορούνται για τη διάπραξη κακουργήματος (δηλαδή σοβαρού ποινικού αδικήματος) ανεξαρτήτως της οικονομικής τους κατάστασης και του τύπου διαμονής τους (όπως είδαμε στο πρώτο κεφάλαιο, στην περίπτωση κακουργήματος διενεργείται κύρια ανάκριση).

Ωστόσο, το ίδιο πρέπει να ισχύει και για το στάδιο της προκαταρκτικής εξέτασης, που διενεργείται σύμφωνα με το άρθρο 31 παρ. 2 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και το στάδιο της προκαταρκτικής ανάκρισης, η οποία πραγματοποιείται χωρίς εισαγγελική παραγγελία, σε εξαιρετικές περιστάσεις σύμφωνα με το Άρθρο 243 παρ. 2 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας - όταν ο κατηγορούμενος δεν διαθέτει τα οικονομικά μέσα για να προσλάβει δικηγόρο.⁹⁰ Αυτό επιβεβαιώνεται περαιτέρω στο άρθρο 99Α του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας που προβλέπει ότι ο κατηγορούμενος ειδοποιείται αμέσως ότι έχει – υπό ορισμένες προϋποθέσεις – το δικαίωμα δωρεάν νομικών συμβουλών. Ο ανακριτής πρέπει επίσης να προβεί σε *ex officio* διορισμό δικηγόρου – ακόμα και χωρίς προηγούμενη αίτηση του κατηγορούμενου, όταν πρόκειται ο κατηγορούμενος να εισαχθεί σε δημόσια ψυχιατρική κλινική για παρακολούθηση με σκοπό τη διεξαγωγή ψυχιατρικής αξιολόγησης και ο κατηγορούμενος δεν έχει δικηγόρο (Άρθρο 200 παρ. 1 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας).

Ειδικά όταν διεξάγεται προανάκριση (προανάκριση) σύμφωνα με το Άρθρο 243 παρ. 1 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, ο ύποπτος μπορεί επίσης να ασκήσει τα δικαιώματα που περιέχονται στα Άρθρα 101 και 102 που διαβάζονται σε συνδυασμό με το Άρθρο 99Α, όπου αναφέρονται ρητά τα δικαιώματα των υπόπτων και κατηγορουμένων. Στα δικαιώματα περιλαμβάνεται το δικαίωμα δωρεάν νομικών συμβουλών.

Η ποινική δίωξη μπορεί να επηρεάσει την προσωπική ζωή του υπόπτου ή του κατηγορουμένου, ακόμα και αν η αρχή του απορρήτου απαιτεί η δίωξη να πραγματοποιηθεί με διακριτικότητα. Σε ορισμένες κοινότητες όπου είναι αδύνατο να διατηρηθεί η ανωνυμία των εμπλεκόμενων ή όπου η κάλυψη από τα Μέσα Ενημέρωσης είναι εκτεταμένη, έχουν υπάρξει περιπτώσεις στις οποίες οι γείτονες απαίτησαν τα άτομα αυτά να εγκαταλείψουν τη γειτονιά, ή τα παιδιών των ατόμων αυτών να μετακινηθούν σε άλλο σχολείο.

Μια περίπτωση, για παράδειγμα, είναι αυτή της Κοινότητας των Ρομά στην πόλη του Μενιδίου και ο πυροβολισμός ενός μικρού αγοριού. Εν συντομία, τα μέλη του οικισμού Ρομά γλεντούσαν και πυροβολούσαν στον αέρα, όταν μία από τις σφαίρες εξοστρακίστηκε και σκότωσε ένα μικρό αγόρι

⁸⁸Α. Καρράς, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, άρθρο 407

⁸⁹Ελλάδα, Νόμος 3226/2004 Παροχή Νομικής Βοήθειας σε πολίτες χαμηλού εισοδήματος και άλλες διατάξεις (ΦΕΚ 24/Α/4-2-2004)

⁹⁰Α. Καρράς, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, άρθρο 408

που έπαιζε στην αυλή του σχολείου που βρίσκονταν κοντά.⁹¹ Η τοπική κοινωνία συμμετείχε σε βίαιες διαδηλώσεις και απαίτησε ακόμη και την απομάκρυνση ολοκλήρου του οικισμού.⁹²

Στην προηγούμενη ενότητα, η περίπτωση της γνωστοποίησης πληροφοριών σχετικά με 11 γυναίκες που ήταν θετικές στον ιό HIV αναφέρεται ως μία από τις πιο προβληματικές περιπτώσεις γνωστοποίησης πληροφοριών κατηγορουμένου. Οι γυναίκες αθώωθηκαν από το Δικαστήριο και είχε ανακληθεί ακόμη και η εισαγγελική παραγγελία για την αποκάλυψη των στοιχείων και των φωτογραφιών τους σε μια προσπάθεια να καθarisουν τα ονόματά τους. Κατά την ακρόαση της υπόθεσής τους, μια από τις γυναίκες κατηγορούμενες είπε «προσπαθώ να κάνω μια νέα αρχή και να αφήσω πίσω όλα αυτά. Είμαι καθαρή, παρέχω εθελοντική εργασία και η υγεία μου είναι καλή. Προσπάθησα να βρω δουλειά αλλά όλα τελείωσαν για μένα εξαιτίας αυτής της ιστορίας. Κάθε φορά που σκέφτομαι να ξεκινήσω μια υγιή σχέση, πάντα φοβάται ότι ο νέος μου σύντροφος θα βρει στο διαδίκτυο αυτές τις εικόνες και, στη συνέχεια, θα πρέπει να εξηγήσω σε όλους τι συνέβη».⁹³ Πρόσθεσε ότι «περάσαμε όλοι μια δύσκολη περίοδο όχι μόνο λόγω της όλης αυτής ιστορίας αλλά και επειδή μάθαμε σχετικά με την κατάσταση της υγείας μας μέσω των Μέσων Ενημέρωσης».

Το Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης εκδίδει συχνά ποινές κατά ραδιοτηλεοπτικών φορέων μετά από καταγγελίες ατόμων που στιγματίζονται από τον τρόπο κάλυψης των γεγονότων από τα μέσα ενημέρωσης ειδικά όταν διαπιστώνεται ότι η μετάδοση παραβιάζει το τεκμήριο της αθωότητας. Έτσι, αποδέχτηκε ότι οι αναφορές σε άτομο ύποπτο για απαγωγή με φράσεις όπως ο «εγκέφαλος πίσω από την απαγωγή» και ο άνθρωπος «που οργάνωσε και διέπραξε την απαγωγή» είναι δυνατό να παραβιάζουν το τεκμήριο της αθωότητας και να κάνουν το κοινό να πιστέψει ότι πράγματι το άτομο αυτό διέπραξε το έγκλημα.⁹⁴ Επιπλέον, έχει διαπιστωθεί ότι λεζάντες και τίτλοι με φράσεις όπως: «βίαζε επί πέντε χρόνια την 14χρονη κόρη του»⁹⁵ ή ότι «η μητέρα έπνιξε το μωρό της που διαγνώστηκε με σύνδρομο Down»⁹⁶ αποτελούν σαφή παραβίαση της αρχής του τεκμηρίου της αθωότητας, ιδίως δεδομένου ότι οι λεζάντες περιέχουν στοιχεία της ταυτότητας του κατηγορουμένου.⁹⁷ Το Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης σε αυτές τις περιπτώσεις διαπίστωσε ότι οι μεταδόσεις αυτές οδήγησαν μόνο στη δημόσια ταπείνωση και τον στιγματισμό των υπόπτων και των μελών των οικογενειών τους.

5.2. Τα αποτελέσματα της προσωρινής κράτησης

Όσον αφορά την ουσία της προσωρινής κράτησης, μέχρι σήμερα δεν υφίσταται καμία εις βάθος έρευνα σχετικά με τους τρόπους που λαμβάνονται οι σχετικές αποφάσεις. Τον Δεκέμβριο του 2015, το Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου δημοσίευσε μια έκθεση έρευνας σχετικά με την

⁹¹Πρώτο Θέμα, Μενίδι: Συνελήφθη 23χρονος Ρομά ως βασικός ύποπτος για το φόνο του Μάριου, 10-06-2017, διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://www.protothema.gr/greece/article/687223/menidi-sunelifthi-23hronos-roma-os-vasikos-upoptos-gia-to-fono-tou-mariou//>, Τελευταία προσπέλαση στις 05-02-2018.

⁹²Νέα Ελληνική Τηλεόραση, Ένταση μεταξύ κάτοικων Μενιδίου και Ρομά, 12-06-2018, διαθέσιμο στα Αγγλικά στο: www.newgreektv.com/english-news/item/22700-tension-between-menidi-residents-and-roma, τελευταία προσπέλαση στις 05-02-2018.

⁹³News247, Αθώς οι γυναίκες που διαπομπεύθηκαν, δικαίωση τέσσερα χρόνια μετά), διαθέσιμο στα Ελληνικά στη διεύθυνση: <http://news247.gr/eidiseis/koinonia/athwes-01-gynaikes-poydiapompeuthhkan-dikaiwsh-4-xronia-meta.4434974.HTML>, τελευταία προσπέλαση στις 05-02-2018.

⁹⁴ΕΣΡ, Απόφαση Αρ. 198/8-4-2013, σ. 41.

⁹⁵ΕΣΡ, Απόφαση Αρ. 336/11-7-2006, σ. 4-5

⁹⁶ΕΣΡ, Απόφαση Αρ. 324/4-7-2006, σ. 14.

⁹⁷Βλ. για παράδειγμα Αποφάσεις ΕΣΡ αρ. 4/3-7-2002, 5/3-7-2002, 6/3-7-2002, 7/3-7-2002, 8/10-7-2002.

πρακτική της προσωρινής κράτησης στην Ελλάδα.⁹⁸ Παρά το γεγονός ότι τα δεδομένα που προκύπτουν από την έρευνα δεν ήταν αντιπροσωπευτικά, πρότεινε, μεταξύ άλλων, τις παρακάτω ενδιαφέρουσες διαπιστώσεις:

- 1) Παρόλο που δεν συνδέονται εκ των προτέρων συγκεκριμένες ομάδες ατόμων με το μέτρο προσωρινής κράτησης, οι προσωπικές και κοινωνικές συνθήκες των υπηκόων τρίτων χωρών, ιδιαίτερα η έλλειψη μόνιμης ή γνωστής κατοικίας και ο κίνδυνος φυγής τους έκανε περισσότερο ευάλωτους σε κράτηση. Ο σκοπός της προσωρινής κράτησης να διασφαλίσει την παρουσία του κατηγορουμένου στη δίκη φαίνεται να έχει αρνητική επίδραση σε άτομα που δεν έχουν μόνιμη κατοικία (κυρίως μετανάστες, αλλοδαπούς), τα οποία συχνά κρατούνται, παρά το γεγονός ότι λιγότερο περιοριστικά μέτρα θα επαρκούσαν, καθώς δεν υπάρχουν άλλες αποτελεσματικές λύσεις.
- 2) Το σκεπτικό της προσωρινής κράτησης συχνά αντιμετωπίζεται με κριτική ματιά από τους συνηγούς υπεράσπισης. Ακόμη και όταν οι διαταγές είναι αιτιολογημένες, το σκεπτικό τους είναι σύντομο και γενικό, επαναλαμβάνει τις νομοθετικές προβλέψεις και δεν εξετάζει σε βάθος τα πραγματικά περιστατικά για την επιβολή προσωρινής κράτησης με ειδικές αναφορές σε συγκεκριμένα αποδεικτικά στοιχεία και στη συγκεκριμένη, κάθε φορά, υπόθεση. Αυτό αποκλίνει από τη νομολογία του ΕΔΔΑ που απαιτεί πειστική και ειδική αιτιολόγηση.
- 3) Ενώ η πρόσβαση σε δικηγόρο, η κατανόηση της διαδικασίας και η πρόσβαση στο φάκελο της δικογραφίας είναι ζητήματα εγγυημένα από το νόμο, καταγράφονται προκλήσεις σε σχέση με την εκπροσώπηση των αλλοδαπών κατηγορουμένων, τη διερμηνεία και τη μετάφραση. Και ενώ παρέχεται διερμηνεία, η ποιότητα αυτής δεν είναι εγγυημένη. Πρέπει επίσης να παρέχεται μετάφραση των εγγράφων της δικογραφίας.
- 4) Η λήψη αποφάσεων για την προσωρινή κράτηση δυσχεραίνεται λόγω γραφειοκρατικών διαδικασιών, οργανωτικών ελλείψεων, συσσώρευσης υποθέσεων στα δικαστήρια και έλλειψης ανθρώπινου δυναμικού και υποδομών.

Από την άλλη πλευρά, υπάρχουν αναφορές ότι άτομα που τέθηκαν σε προσωρινή κράτηση στην Ελλάδα, αντιμετώπισουν επίσης τον αντίκτυπο της κράτησής τους στην ψυχική τους υγεία.⁹⁹

5.3. Αποζημίωση εκείνων που κρατήθηκαν και μετέπειτα αθωώθηκαν

Τα Άρθρα 533-545 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας θέτουν και ρυθμίζουν το ζήτημα της αποζημίωσης που προσφέρεται από το Κράτος σε όσους κρατούνται και αργότερα αθωώνονται. Ο κανόνας αυτός είναι απαραίτητος και ταυτόχρονα λογικός, δεδομένου ότι αφορά τον περιορισμό των δικαιωμάτων που διαπράττονται από τις Κρατικές Αρχές οι οποίες είναι υπεύθυνες για την παροχή δικαιοσύνης.¹⁰⁰ Η υποχρέωση του κράτους να αποζημιώσει όσους άδικα ή παράνομα καταδικάστηκαν, προφυλακίστηκαν ή με άλλο τρόπο στερήθηκαν την προσωπική τους ελευθερία κατοχυρώνεται ακόμη και στο Ελληνικό Σύνταγμα (άρθρο 7 παρ. 4).

⁹⁸ Ελλάδα, Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, Η πρακτική της προσωρινής κράτησης στην Ελλάδα, Εθνική Έκθεση, Δεκέμβριος

⁹⁹ Βλ. CoE, Committee on the Prevention of Torture, Report to the Government of Greece on the visit to Greece carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT), CPT/Inf(2014)26, διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://rm.coe.int/1680696620>, τελευταία προσπέλαση στις 05-02-2018; E. Lambropoulou, Pre-trial detention in Greece: the Achilles Heel of the prison system, in van Kempen (Ed.), *Pre-trial detention, human rights criminal procedure law and penitentiary law, comparative law*, International Penal and Penitentiary Foundation, Vol. 44, 2012, σελ. 415-462.

¹⁰⁰ Χρ. Δέδες (Ποινική Δικονομία) 1991, σελ. 682; Π. Παπαδάτος, Η αποζημίωση των θυμάτων του εγκλήματος από την Πολιτεία, 1981, σ. 45. Ν. Αμύνδαλος, *Ο θεσμός της της αποζημίωσης των αδικώς καταδικασθέντων και η εν τη πράξει εφαρμογή του*, ΠΧρ. ΛΔ'/982

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τα άρθρα 533-537 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, τα άτομα που έχουν το δικαίωμα να ζητήσουν από το Κράτος αποζημίωση είναι: (α) οι προσωρινά κρατηθέντες, που αθώωθηκαν αμετάκλητα με βούλευμα ή απόφαση Δικαστηρίου, (β) οι κρατηθέντες με καταδικαστική απόφαση, η οποία μετέπειτα απορρίφθηκε αμετάκλητα συνεπεία ένδικου μέσου και (γ) οι καταδικασθέντες και κρατηθέντες, που αθώωθηκαν με δικαστική απόφαση ύστερα από επανάληψη της διαδικασίας.¹⁰¹

Επίσης αποζημίωση δικαιούνται όσα από τα παραπάνω άτομα τιμωρήθηκαν μετέπειτα με ποινή μικρότερης διάρκειας από αυτή που εξέτισαν αρχικά (Άρθρο 533 παρ. 1 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας). Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι σύμφωνα με το άρθρο 533 παρ. 2, όσοι κρατήθηκαν λόγω καταδίκης ή κρατήθηκαν προσωρινά κατά την παράγραφο 1, έχουν το δικαίωμα να ζητήσουν αποζημίωση, ακόμα και αν έχουν απαλλαγεί επειδή, μολονότι τέλεσαν την πράξη, δεν τους επιβλήθηκε η ποινή για οποιονδήποτε λόγο (π.χ. προσωρινή κράτηση για έγκλημα που παραγράφηκε μέχρι να φτάσει η ημέρα της εκδίκασης).

Αυτοτελή αξίωση για αποζημίωση με τις ίδιες προϋποθέσεις έχουν και εκείνοι, απέναντι στους οποίους ο καταδικασμένος ή ο προσωρινά κρατούμενος είχε σύμφωνα με το νόμο υποχρέωση παροχής οικονομικής στήριξης (ήτοι, διατροφής τέκνου). (Άρθρο 534 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας).

Όσον αφορά στην υποχρέωση του Δημοσίου για αποζημίωση αποφαίνεται το δικαστήριο που εξέδωσε την απόφαση για την υπόθεση. Κατά την ακρόαση, το δικαστήριο εκδίδει ιδιαίτερη ταυτόχρονη απόφαση, ύστερα από προφορική ή γραπτή αίτηση εκείνου που αθώωθηκε και αφού προηγουμένως ο αιτών και ο εισαγγελέας ακουστούν. (Άρθρο 536, παρ. 1)

Σε περίπτωση που γίνει δεκτή η αίτηση εκείνου που αθώωθηκε, του επιδικάζεται κατ' αποκοπή ημερήσια αποζημίωση συνολικά για τεκμαρτή περιουσιακή ζημία και για ηθική βλάβη, η οποία δεν μπορεί να είναι κατώτερη των οκτώ ευρώ και ογδόντα λεπτών (8,80) ούτε ανώτερη των είκοσι εννέα (29) ευρώ την ημέρα. Κατά τον προσδιορισμό του ύψους του οφειλόμενου ποσού, το Δικαστήριο λαμβάνει υπόψη του και την οικονομική και οικογενειακή κατάσταση του δικαιούχου.¹⁰² Το κατώτερο και το ανώτερο όριο της αποζημίωσης μπορεί να αναπροσαρμόζονται με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομικών και Δικαιοσύνης (Άρθρο 536, παρ. 2).

Αίτηση αποζημίωσης μπορεί να υποβληθεί ενώπιον του ίδιου δικαστηρίου της αθώωσης σε μεταγενέστερο στάδιο (άρθρο 537 παρ. 1). Στην περίπτωση αυτή η αίτηση παραδίδεται στον εισαγγελέα του δικαστηρίου αυτού μέσα σε ανατρεπτική προθεσμία δέκα (10) ημερών από την απαγγελία της απόφασης στο ακροατήριο ή από την κοινοποίηση στον προσωρινά κρατούμενο του απαλλακτικού βουλεύματος ή της απαλλακτικής απόφασης που εκδόθηκε ερήμην του. Η παραπάνω προθεσμία δεν παρεκτείνεται λόγω απόστασης. Ο Εισαγγελέας, στη συνέχεια εισάγει την αίτηση στο δικαστήριο ή στο συμβούλιο, που συγκαλείται ειδικώς και εκτάκτως για την εκδίκασή της κατά το δυνατό σε μία από τις πρώτες εργάσιμες ημέρες μετά την παράδοση της αίτησης (άρθρο 537 παρ. 2). Το δικαστήριο ή το Συμβούλιο αποτελείται κατά προτίμηση από τους ίδιους δικαστές που αποφάνθηκαν για την ποινική υπόθεση. (άρθρο 537 παρ. 3)

Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 543 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, οι διατάξεις του Άρθρου 533-542 εφαρμόζονται επίσης για υπηκόους τρίτων χωρών ή ανιθαγενείς.

¹⁰¹ Αυτό είναι ένας μηχανισμός έκτακτης αποκατάστασης που παρέχεται μέσω του κώδικα ποινικής δικονομίας, και επιτρέπει την επανάληψη της δίκης, όταν εμφανίζονται νέα στοιχεία που αποδεικνύουν την αθωότητα του καταδικασθέντος. Αυτός ο μηχανισμός έκτακτης αποκατάστασης ισχύει στη περίπτωση των αμετάκλητων δικαστικών αποφάσεων και παρέχεται μέσω των άρθρων 527-530 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

¹⁰² Τριμελές Εφετείο Κακουρηγημάτων Αθηνών, Απόφαση 5132/2015.

Αν αναγνωρισθεί από το ποινικό δικαστήριο μόνο η υποχρέωση για αποζημίωση από το δημόσιο, χωρίς να επιδικασθεί αποζημίωση, ή αν η επιδικασθείσα αποζημίωση κρίνεται από τον δικαιούχο ανεπαρκής για να καλύψει το σύνολο της ζημίας του ή από το δημόσιο υπερβολική, οι διάδικοι μπορούν να εγείρουν αγωγή στα πολιτικά δικαστήρια, κατά τη διαδικασία των άρθρων 663 επ. του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας (Άρθρα 539-540 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας). Τα πολιτικά δικαστήρια δεν θα αποφασίσουν σχετικά με την υποχρέωση χορήγησης αποζημίωσης αλλά αντίθετα θα καθορίσουν το ποσό της αποζημίωσης που θα επιδικαστεί. Η αξίωση παραγράφεται ύστερα από δύο χρόνια από την ημέρα που έγινε αμετάκλητη η απόφαση για την ποινική υπόθεση (δηλαδή δεν μπορεί να αμφισβητηθεί με άσκηση ένδικου μέσου).

Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία σχετικά με τις αποφάσεις αποζημίωσης που αναφέρονται παραπάνω.

6. Αξιολόγηση του αντίκτυπου των διαδικασιών από τις αρμόδιες αρχές.

Δεν υπάρχουν διαθέσιμες αναφορές σχετικά με την εκτίμηση των επιπτώσεων των ποινικών διαδικασιών στον κατηγορούμενο από τις αρμόδιες αρχές. Συνεντεύξεις με συνηγόρους υπεράσπισης δείχνουν ότι οι αστυνομικές αρχές που είναι υπεύθυνες για τις έρευνες εξετάζουν όλες τις πιθανές περιπτώσεις σύμφωνα με τις αυστηρές οδηγίες του εισαγγελέα που χειρίζεται τον φάκελο. Έτσι, ο τρόπος με τον οποίο θα αντιμετωπίσουν τον κατηγορούμενο οι αρχές εξαρτάται από τις οδηγίες του εισαγγελέα. Υπάρχουν φυσικά περιπτώσεις όπου οι αστυνομικές αρχές ενδέχεται να υπερβούν τα όρια που τους έχουν τεθεί και να υποστούν την επίπληξη του εισαγγελέα.

Σε κάθε περίπτωση, ο Ελληνικός Κώδικας Ποινικής Δικονομίας περιέχει διασφαλίσεις οι οποίες καθιστούν υποχρεωτική την εκτίμηση των επιπτώσεων της δίκης στον κατηγορούμενο.

Σύμφωνα με το Άρθρο 239, παρ. 2, του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, κατά την ανάκριση γίνεται καθετί που μπορεί να βοηθήσει την εξακρίβωση της αλήθειας, εξετάζεται και βεβαιώνεται αυτεπαγγέλτως όχι μόνο η ενοχή, αλλά και η αθωότητα του κατηγορουμένου, καθώς και κάθε στοιχείο που αφορά την προσωπικότητά του και επηρεάζει την επιμέτρηση της ποινής.

Αν ο κατηγορούμενος είναι ανήλικος, γίνεται ειδική έρευνα για την υγιεινή, την ηθική και τη διανοητική του κατάσταση, για την προηγούμενη ζωή του, για τις οικογενειακές συνθήκες και γενικά το περιβάλλον του.¹⁰³

Σύμφωνα με το άρθρο 179 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας, και κατ' επέκταση, κατά τη φάση της ανάκρισης, επιτρέπεται κάθε είδος αποδεικτικών μέσων. Ως εκ τούτου, οι ανακριτές είναι ελεύθεροι να χρησιμοποιούν οποιαδήποτε στοιχεία μπορούν να βρουν. Σύμφωνα με το άρθρο 178 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, τα κυριότερα αποδεικτικά μέσα στην ποινική διαδικασία είναι: α) οι ενδείξεις· β) η αυτοψία· γ) η πραγματογνωμοσύνη· δ) η ομολογία του κατηγορουμένου· ε) οι μάρτυρες και στ) τα έγγραφα. Ο κατάλογος αυτός όμως δεν είναι εξαντλητικός.

Κατά τη φάση της ανάκρισης, οι αρχές υπό τον Ελληνικό Κώδικα Ποινικής Δικονομίας πρέπει να υποστηρίξουν, πέρα από τις αρχές που αναφέρονται παραπάνω στην προηγούμενη ενότητα και σε σχέση με το τεκμήριο της αθωότητας, τις ακόλουθες αρχές που απορρέουν από την αρχή του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας:

¹⁰³ . Α. Καρράς, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, άρθρο 368

- Την αρχή της αναγκαιότητας¹⁰⁴ (εφαρμόζεται επίσης κατά την επιβολή των στερητικών και των μη στερητικών της ελευθερίας μέτρων)
- Της αρχής της απαγόρευσης του υπέρμετρου¹⁰⁵ (η ανάκριση δεν πρέπει να είναι υπερβολικά επαχθής για τον κατηγορούμενο κατά τρόπο που να παραβιάζει τα λοιπά δικαιώματά του)
- Η αρχή της αναλογικότητας με την στενή έννοια του όρου¹⁰⁶ (η έρευνα θα πρέπει να πραγματοποιείται με τρόπο ανάλογο με το είδος του εγκλήματος που έχει διαπραχθεί)
- Η αρχή της καταλληλότητας¹⁰⁷ (η έρευνα πρέπει να είναι κατάλληλη για την επίτευξη του σκοπού της, που είναι η εξακρίβωση της αλήθειας)
- Η αρχή της μη αυτοενοχοποίησης (βλ. άρθρα 223 παρ. 4 και 273 παρ. 2 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας)

Πρώτον, ο κατηγορούμενος έχει δικαίωμα να αρνηθεί να απαντήσει σε τυχόν ερωτήσεις (Άρθρο 273, παρ. 2 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας) Ωστόσο, στην πράξη το δικαίωμα αυτό δεν ασκείται γιατί ακόμα κι αν η σιωπή του κατηγορουμένου δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί εναντίον του, θα μπορούσε να επηρεάσει τη γνώμη του δικαστή εκ παραδρομής με αρνητικό τρόπο.¹⁰⁸ Δεύτερον, ο κατηγορούμενος έχει το δικαίωμα να παραδώσει την απολογία του γραπτή (άρθρο 273, παρ. 2 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας) Στην περίπτωση αυτή, η ανακριτική υπηρεσία μπορεί να προβεί σε περαιτέρω ερωτήσεις, τις οποίες ο κατηγορούμενος μπορεί να αρνηθεί να απαντήσει.

Τρίτον, αν ο κατηγορούμενος δεν καταφεύγει στις ως άνω επιλογές (να σιωπήσει ή να υποβάλει γραπτή απολογία), τότε, στη συνέχεια, σύμφωνα με το άρθρο 273 παρ. 3 σε συνδυασμό με τα άρθρα 223 παρ. 2, 3 και 5 και το άρθρο 225 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας:

- a) ο κατηγορούμενος δεν πρέπει να διακόπτεται κατά την απολογία του. Τυχόν ερωτήσεις πρέπει να γίνονται αφού ο κατηγορούμενος έχει ολοκληρώσει.
- b) Οι ανακριτικές αρχές πρέπει να αποφεύγουν τις παραπειστικές ερωτήσεις.
- c) Οι κατηγορούμενοι ανακρίνονται ο καθένας χωριστά εκτός αν είναι αναγκαίο να εξετάζονται κατ' αντιπαράσταση προς άλλον κατηγορούμενο ή μάρτυρα.
- d) Ο κατηγορούμενος, όταν πρόκειται να αναγνωρίσει πρόσωπα ή πράγματα, προσκαλείται προηγουμένως να τα περιγράψει με τη μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια.

Το πιο σημαντικό, ο κατηγορούμενος καλείται να υποστηρίξει στο σύνολό τους όλους τους λόγους που συμβάλλουν στην άμυνα του. Όποιος ενεργεί την εξέταση πρέπει να ερευνά με επιμέλεια κάθε περιστατικό που επικαλέστηκε υπέρ αυτού ο κατηγορούμενος, ιδιαίτερα αν αυτό είναι χρήσιμο για να εξακριβωθεί η αλήθεια (Άρθρο 274 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας).¹⁰⁹ Αν ο ανακριτής αρνείται να εξετάσει περιστάσεις και γεγονότα που παρουσιάζονται από τον κατηγορούμενο προς υπεράσπισή του, ο κατηγορούμενος μπορεί στη συνέχεια να αμφισβητήσει την εγκυρότητα της διαδικασίας σύμφωνα με το άρθρο 171 παρ. 1δ του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.¹¹⁰ Σε αυτό το πλαίσιο, ο κατηγορούμενος μπορεί να προτείνει ακόμα και την εξέταση των μαρτύρων προς υπεράσπισή του. Το κύρος της διαδικασίας μπορεί να αμφισβητηθεί ενώπιον του Δικαστικού

¹⁰⁴ Ν. Ανδρουλάκης, Τα όρια της ανακριτικής δράσεως και η αρχή της αναγκαιότητας, ΠΧρΚΕ/σελ.73.

¹⁰⁵ Ν. Ανδρουλάκης, Τα όρια της ανακριτικής δράσεως και η αρχή της αναγκαιότητας, ΠΧρΚΕ/σελ.10.

¹⁰⁶ Θ. Δαλακούρας, Αρχή της αναλογικότητας και μέτρα δικονομικού καταναγκασμού, 1993.

¹⁰⁷ Ν. Ανδρουλάκης, Τα όρια της ανακριτικής δράσεως και η αρχή της αναγκαιότητας, ΠΧρΚΕ/σελ.10.

¹⁰⁸ Ν. Ανδρουλάκης, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, 2012.σελ. 73.

¹⁰⁹ Βλ. επίσης Π. Δ. Χριστόπουλος, Το δικαίωμα του κατηγορουμένου να ζητεί την προσκόμιση αποδεικτικών μέσων από τις δικαστικές αρχές, ΠΧρ 2016/721.

¹¹⁰ Βλ. για παράδειγμα του Αποφάσεις Αρείου Πάγου 1569/1990 και 1273/2009.

Συμβουλίου.¹¹¹ Η απόλυτη ακυρότητα της διαδικασίας μπορεί επίσης να προκύψει εάν το άτομο που ενεργεί την εξέταση του κατηγορουμένου (ανακριτικός υπάλληλος της αστυνομίας ή εισαγγελέας ανακριτή στο πλαίσιο της προκαταρκτικής έρευνας) δεν εξηγήσει τα δικαιώματα του κατηγορουμένου σύμφωνα με το Άρθρο 103 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και δεν εξηγήσει με σαφήνεια και λεπτομέρεια την πράξη για την οποία αυτός κατηγορείται. Διαφορετικά, αυτό θα οδηγήσει σε παραβίαση του δικαιώματος του ατόμου να υπερασπιστεί τον εαυτό του.¹¹² Ο κατηγορούμενος επίσης μπορεί να αμφισβητήσει την εγκυρότητα της δικαστικής διαδικασίας, όταν οι δικαστές δεν έχουν λάβει υπόψη τους τα αποδεικτικά στοιχεία που υπέβαλε ο πρώτος.¹¹³

Τέλος, ο κατηγορούμενος έχει το δικαίωμα να προσβάλει κάθε πράξη της διαδικασίας ενώπιον του Δικαστικού Συμβουλίου (μέσω του εισαγγελέα που θα εισάγει την απαίτηση προς το Συμβούλιο) και ειδικά σε σχέση με την παραβίαση των παραπάνω αρχών.¹¹⁴

¹¹¹Άρειος Πάγος, Απόφαση 498/2001.

¹¹²Πταισματοδικείο Αθηνών, Απόφαση 382/2016.

¹¹³Άρειος Πάγος, Απόφαση 1789/2016.

¹¹⁴Ν. Ανδρουλάκης, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, 2012.